

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
Лариса ГРИЦЕНКО _____
(підпис)

«_____» _____ 2023р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми Фінанси та облік в підприємстві

на тему: **Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього
підприємництва**

Здобувача групи ЕН-92/3ф Шуста Богдана Олександровича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ Богдан ШУСТ
(підпис)

Керівник докт. екон. наук., доцент Павло РУБАНОВ _____
(підпис)

Суми 2023

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему:

Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва

Шуст Богдан Олександрович

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 57 сторінках, список використаних джерел складається з 74 найменувань. Робота містить 6 таблиць, 14 рисунків, а також 2 додатки.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Основою ведення ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства є організація фінансування підприємства у необхідному обсязі. Саме тому важливо формувати дієву державну політику, спрямовану на забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні доступними фінансовими ресурсами.

Мета кваліфікаційної роботи – розробка теоретичних та практичних рекомендацій з удосконалення державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є державна підтримка малого й середнього підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти державної політики з фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва.

Основні результати роботи: проаналізовано теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності малого і середнього підприємництва; досліджено сучасний стан фінансового забезпечення малого і середнього бізнесу в Україні; запропоновано напрями вдосконалення державної підтримки у цій сфері.

Результати впровадження досліджень. Результати дослідження було впроваджено на підприємстві, виконано на замовлення підприємства.

Ключові слова: господарська діяльність, державна підтримка, мале і середнє підприємництво, регулювання діяльності, фінансове забезпечення.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
Лариса ГРИЦЕНКО _____

(підпис)

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувача групи ЕН-92/3ф інституту (центру) БіЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Шуст Богдан Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва _____

Затверджено наказом по СумДУ № 0509-VI від «15» травня 2023 р.

Термін здачі здобувачем (кою) завершеної роботи «14» червня 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1 Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності малого і середнього підприємництва. 2 Аналітичне оцінювання сучасного стану фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні. 3 Напрями вдосконалення фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні.

Дата видачі завдання: «17» квітня 2023 р.

Керівник докт. економ. наук., доцент Павло РУБАНОВ _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Завдання прийнято до виконання «17» квітня 2023 р. _____

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	8
1.1 Сутність фінансового забезпечення підприємництва	8
1.2. Державні інструменти підтримки малого й середнього підприємництва в Україні	14
1.3. Нормативно-правове регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва в Україні	25
2 АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	30
2.1 Сучасні тенденції функціонування та розвитку малого й середнього підприємництва	30
2.2. Динаміка основних показників розвитку малого й середнього підприємництва	34
2.3. Аналіз державного фінансування малого й середнього підприємництва в Україні	44
3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	52
3.1. Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва	52
3.2. Основні проблеми фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні	56
3.3. Рекомендації щодо удосконалення державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні	58
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	67
Додаток А Галузева структури малого і середнього підприємництва у 2022 році.....	76
Додаток Б Обсяги реалізованої продукції малим і середнім підприємництвом у 2022 році	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Головним фактором функціонування ефективної поточної фінансово-господарської діяльності малого і середнього бізнесу є організація фінансів, яка проводиться за допомогою забезпечення підприємства грошовими ресурсами в необхідній для нього кількості. Одним із найважливіших шляхів розвитку діяльності малого і середнього підприємництва, а також забезпечення розширеного відтворення є фінансові ресурси. Фінансова політика підприємств ґрунтується на збільшенні обсягів фінансових ресурсів, так як зменшення обсягів фінансових ресурсів негативно впливатиме на результати діяльності підприємства. З цього випливає, що перспективний фінансовий стан підприємства, а також його платоспроможність, ліквідність та фінансова стійкість на пряму залежні від обсягу грошових ресурсів та від того, наскільки раціонально вони використовуються. Ось чому будь-яке підприємство намагається збільшувати обсяг власних фінансових ресурсів, при цьому досліджуючи наявні резерви ефективного фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва в Україні.

Дослідженню ролі держави у фінансовому забезпеченні малого й середнього підприємництва, присвячені праці таких авторів як: Близнюк О. П., Бондаренко О. С., Воронкова В. Г., Гриценко Л. Л., Денисенко М. П., Дернова І. А., Дехтяр Н. А., Дикань В. Л., Журавльова Т. О., Забедюк М. С., Зятіна Д. В., Обруч Г. В., Осіпова А. А., Пронько Л. М., Фурман І. В., Хаджинова О. В., Халатур С. М., Чуенко В. І., Шабатура Т. С., Шарко М. В., Ярошевич Н. Б. та ін. Варто зазначити, що дослідження, виконані даними науковцями, в більшості своїй присвячені питанням теорії, методологічним питанням ролі держави у фінансовому забезпеченні малого й середнього підприємництва, в роботах дослідників відзначалися тільки деякі категорії та галузі підвищення ефективності фінансових ресурсів підприємств. Проте як реальні, практичні питання, що тісно переплітаються з процесом покращення створення та

застосування фінансових ресурсів в межах окремого підприємства, а також чинники їх позитивного розв'язання не були розкриті належним чином. Тому доцільно провести дослідження фінансового забезпеченні малого й середнього підприємництва.

Метою роботи є теоретичні та практичні рекомендації щодо оптимального удосконалення державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні.

Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких **завдань**:

- дослідити сутність фінансового забезпечення підприємництва;
- обґрунтувати державні інструменти підтримки малого й середнього підприємництва в Україні;
- провести дослідження нормативно-правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва в Україні;
- проаналізувати сучасні тенденції функціонування та розвитку малого й середнього підприємництва;
- дослідити динаміку основних показників розвитку малого й середнього підприємництва;
- провести аналіз державного фінансування малого й середнього підприємництва в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва;
- обґрунтувати основні проблеми фінансового забезпечення МСП в Україні;
- виявити рекомендації щодо удосконалення державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є державна підтримка малого й середнього підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти забезпечення ефективності ролі держави у фінансовому забезпеченні малого й середнього підприємництва.

Методи дослідження. За час виконання поставлених у роботі завдань використовувалися такі методи: узагальнення, аналіз і синтез – для обґрунтування і уточнення теоретичних положень щодо державна підтримка малого й середнього підприємництва в Україні; порівняння – для визначення розбіжностей у розвитку економічних процесів на підприємстві; систематизація, класифікація, ситуаційний підхід – для визначення напрямів державного фінансування малого й середнього підприємництва в Україні.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження являються наукові статті зарубіжних і вітчизняних науковців, що стосуються формування державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні, статті від наукових і практичних конференцій, законодавчо - нормативні акти і постанови Верховної Ради України, дані статистики та фактичні дані, що публікувалися в науковій літературі і періодичних виданнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розвиненні теоретичних і відточення практичних засад формування державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні, а саме: систематизація теоретичних підходів і надання авторського трактування економічного змісту поняття «фінансові ресурси підприємства».

Практичне значення отриманих результатів подається у можливості застосування на практиці наданих рекомендацій задля покращення ефективності формування державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1 Сутність фінансового забезпечення підприємництва

В наш час роль фінансів у функціонуванні підприємств значно зросла. Особливо це відчувається в системі господарювання. Підприємства використовують певні групи ресурсів для свого функціонування, до яких відносяться: матеріальні, трудові, фінансові, кошти. Фінансове забезпечення – це матеріальні кошти або блага, якими розпоряджаються. Вони призначені для реалізації поточних витрат і витрат з розширеному відтворенню, до виконання фінансових зобов'язань та економічного стимулювання працюючих. Фінансове забезпечення також може спрямовуватися на утримання та вдосконалення або модернізацію об'єктів невиробничої сфери, споживання, накопичення, а також в резервні фонди та ін.

Основною ланкою економіки в умовах ринкової економіки є підприємства, що виступають у ролі суб'єктів господарювання. У економічній літературі представлені різні варіанти визначення фінансового забезпечення підприємства. У цілому нині фінансове забезпечення підприємництва – управління, залучення, використання коштів підприємства.

У економічній літературі [17] представлені різні варіанти визначення фінансового забезпечення підприємства. У цілому нині фінансове забезпечення підприємництва – управління, залучення, використання коштів підприємства.

Фінансові ресурси – це грошові фонди підприємства з різними джерелами формування, призначені до виконання різних фінансових зобов'язань. Фінансові ресурси підприємства використовують у двох формах таких як, фондові та нефондові ресурси [28]. Більшість коштів пов'язані з формуванням фінансових фондів цільового призначення. Фінансові ресурси на виплату податків, відрахувань, відсотків здійснюється у нефондовій формі.

В економічній літературі та в практиці широко використовується термін «фінансове забезпечення», котрий можна тлумачити по різному – починаючи від обсягу коштів на рахунках у банку до інших показників балансу підприємства. Тракткування поняття «фінансове забезпечення» представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Тракткування поняття «фінансове забезпечення» різними авторами

Автор, джерело	Визначення поняття «фінансове забезпечення»
Близнюк О. П. [17]	«Фінансове забезпечення – це частина коштів у формі доходів та зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань та здійснення витрат із забезпечення розширеного відтворення.»
Воронкова В. Г. [19]	«Фінансове забезпечення – це грошові доходи та надходження, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання та призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат з розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих.»
Гриценко Л. Л. [21]	«Фінансове забезпечення – це сукупність додатково залучуваного та реінвестованого підприємством власного та позикового капіталу у грошовій формі, призначеного для фінансування його майбутнього розвитку в детермінованому плановому періоді, формування та використання якого контролюється підприємством самостійно відповідно до цільового призначення з урахуванням фактора ризику.»
Денисенко М. П. [23]	«Фінансове забезпечення – це сукупність грошових доходів, надходжень і накопичень, що у розпорядженні організацій, призначених для здійснення витрат з простого та розширеного відтворення, виконання зобов'язань перед фінансово-кредитною системою. Це результат господарської діяльності підприємств і водночас джерело подальшого розвитку господарства.»
Забедюк М. С. [31]	«Фінансове забезпечення – це грошові доходи, накопичення та надходження, які має господарюючий суб'єкт у певний період і які спрямовуються на потреби соціально-економічного розвитку: інвестицій, поточних витрат, відрахувань до різних фондів та бюджетів різних рівнів. Це сукупність коштів, що мають призначення і мають здатність мобілізуватися і іммобілізуватися.»

	Продовження таблиці 1.1
Осіпова А. А. [46]	«Фінансове забезпечення – це сукупність капіталу, майна та інших засобів підприємства, виражених у грошовій формі, що знаходяться у розпорядженні цього підприємства, використовуються або можуть бути використані ним у процесі фінансово-господарської діяльності для виконання своїх функцій.»
Пронько Л. М. [50]	«Фінансове забезпечення – це сукупність цільових фондів коштів держави та підприємств.»
Фурман І. В. [63]	«Фінансове забезпечення – це кошти, розміщені у активах підприємства (тобто. вже використані кошти).»
Шабатура Т. С. [68]	«Фінансове забезпечення – це сукупність коштів, що у розпорядженні підприємства.»

Проаналізувавши думку безлічі авторів [45, с. 105; 69, с. 218], доцільно відзначити, що фінансове забезпечення підприємництва – це сума фінансових ресурсів підприємства, котрі знаходяться у його прямому розпорядженні на рахунках та використовуються для подальшого функціонування підприємства з метою отримання прибутку, підвищення конкурентоспроможності, а також забезпечення його потреб у фінансах. Таким чином, поняття фінансового забезпечення є дуже важливою категорією у впровадженні діяльності будь-якого підприємства.

Фінансове забезпечення підприємницької діяльності має вирішальне значення, особливо в періоди мобілізації великої кількості фінансових ресурсів, наприклад, для оновлення або реставрування, закупівлі нового обладнання, інвестування та ін. Попри це, процес залучення фінансів є ускладненим дією як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів частіше всього відносять: нестабільний фінансовий ринок, ринкове середовище. До внутрішніх факторів відносять: економічну неспроможність деяких суб'єктів господарювання, їх недостатня фінансова стійкість, недостатня дохідність від прибутку операційної діяльності, відсутність зв'язків з різними ринками грошей і капіталу [35, с. 372].

В своїй діяльності підприємство використовує певну сукупність грошових ресурсів, до яких можуть бути віднесені: власний капітал,

позиковий капітал, а також додаткові фінансові ресурси. Власникам підприємств потрібно визначити фінансові ресурси таким чином, щоб вони розподілялися ефективно та приносили максимальну можливу користь для підприємства. Для будь якого типу бізнесу вкрай важливим внутрішнім фінансовим ресурсом в період впровадження господарської діяльності та задля підтримання своєї конкурентоспроможності є прибуток. Слід також пам'ятати, що прибуток можна реалізувати для виплати дивідендів власникам [62, с. 119].

В наш час майже в усьому світі для підприємств будь якого розміру дозволений самостійний вибір джерел фінансування. Зазвичай користуються тими джерелами, котрі простіше за все залучити і вони являються економічно вигідними у застосуванні. Відношення власних коштів до позикових коштів в загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства формують показник структури капіталу, даний показник є одним із найголовніших критеріїв оцінювання фінансового стану підприємства (рис. 1.1).

Щодо розвитку сучасних тенденцій у структурі фінансових ресурсів підприємств України можна спостерігати зменшення частки власних грошових ресурсів. Дане скорочення свідчить про те, що наразі вітчизняні підприємці перебувають у все більшій залежності від зовнішніх джерел фінансування. Дана динаміка є вкрай негативним явищем, особливо в довгостроковій перспективі, адже вона вказує на погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств на глобальному рівні. Також можна спостерігати зменшення частки власних фінансових ресурсів, що направляються на забезпечення розширеного відтворення, а також на активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності бізнесу [32, с. 94].

Рисунок 1.1 – Характеристики фінансових ресурсів підприємства

Джерело: створено за [45, с. 68]

Отже, можна зазначити, що в сучасних умовах ведення господарської діяльності існуючі проблеми щодо вдосконалення структури фінансових ресурсів потрібно вирішувати, опираючись на критерії достатності, оптимальності їх співвідношення, роблячи примітку на залежність від специфіки тієї чи іншої галузі та особливих господарських умов, економічної доцільності залучення та ефективності використання.

Дії щодо створення фінансових ресурсів підприємства полягають в забезпеченні грошових потоків для розпорядження ними підприємства. Відповідно до джерел формування фінансові ресурси підприємства діляться на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх джерел фінансування підприємства належить прибуток, амортизаційні відрахування, внески засновників під час створення статутного капіталу. В свою чергу до зовнішніх джерел фінансування підприємства належать грошові ресурси, що залучені на

фінансовому ринку, та фінансові ресурси, що мобілізовані в порядку перерозподілу. Варто також зазначити, що однією з головних задач управління грошовими ресурсами підприємства є аналіз шляхів вдосконалення складу та структури фінансових ресурсів [43, с. 119].

Фінансове забезпечення малого та середнього підприємництва створене за реалізацією принципів самокупності та самофінансування. Самокупністю є відшкодування витрат за рахунок отриманих доходів. У разі ринкової економіки самокупність забезпечується самостійно держави. Тому самокупність можлива лише в тому випадку, коли є попит на продукцію, а ціни встановлюються на основі попиту та пропозиції [35, с. 372].

Самофінансування – це фінансова стратегія управління фондами коштів господарюючого суб'єкта, з метою накопичення капіталу. Підприємства, щоб одержати прибутку, накопичень використовують фінансові ресурси. Від того, наскільки доцільно і вчасно використовувати ресурси, залежить фінансовий стан підприємства [44, с. 54].

Усі фінансові кошти підприємства складаються із кількох груп: власних, позикових і які у порядку перерозподілу коштів. У групі власні кошти основну роль грає прибуток підприємства. Перевага цього джерела є те, що підприємство самостійно може визначити та використати власний прибуток.

До складу залучених коштів входить банківські кредити та кошти, мобілізовані на фондовий ринок. Випуск цінних паперів забезпечує капітальне вкладення підприємства для реконструкції та подальшого розвитку підприємства, але цей варіант вимагає ретельного аналізу кон'юнктури фінансового ринку [32, с. 93].

Раціональне використання та формування фінансових ресурсів мають велике значення для розвитку підприємства. Рівень розвитку та ефективність підприємства пов'язана з обсягом та структурою фінансових ресурсів. Залежно від того, куди та в яких обсягах прямують фінансові ресурси, формуються можливості створити додаткові потужності. В умовах економічної та фінансової самостійності суб'єкти підприємницької діяльності

розширюють свої фінансові ресурси. Усі перелічені види фінансових ресурсів можна застосовувати одночасно [49].

Підводячи до завершення даний підрозділ можна узагальнити, що фінансові ресурси знаходяться в постійному русі, їх відмінностями від інших ресурсів є: існування в грошовій формі, приналежність до конкретного суб'єкту, ефективне використання отриманого прибутку. Переймаючись за фінансову стабільність і стійкість, підприємству важливо ефективно керувати власними грошовими ресурсами, з розумінням справи розподіляти їх за видами діяльності та в часі.

1.2. Державні інструменти підтримки малого й середнього підприємництва в Україні

Створення бізнесу забезпечує новими робочими місцями осіб, що в свою чергу призводить до нових надходжень до бюджету, вирішуються одразу декілька проблем: соціального, економічного та суспільного характеру. На сьогоднішній день власники малих і середніх підприємств опинились в складному положенні, так як і економіка країни в цілому – через воєнний стан. Однак саме зараз важливо налагоджувати працю економічної системи, адже саме зараз державі вкрай необхідні надходження коштів до бюджету. Зараз великі частка суб'єктів господарювання скоротили свою підприємницьку діяльність, в багатьох регіонах країни взагалі частково припинена будь – яка підприємницька діяльність в її належному вигляді через нестачу коштів на руках клієнтів та самих підприємців, а також через відсутність постійного водопостачання, електроенергії та опалення. Одним з найважливіших питань сьогодення є розробка ефективної політики держави в плані підтримки підприємців та відновлення, на скільки це можливо сприятливих умов для його розвитку особливо в плані оподаткування [32, с. 94]. З рисунків 1.2 і 1.3

можна зрозуміти, що малим і середнім бізнесом населення України цікавилось у 2020 році, проте зараз запит «мале підприємництво» серед громадян має тенденцію до збільшення.

Як бачимо з рисунку 1.3 – найбільше цікавляться темою малого підприємництва в західних регіонах України та столиці.

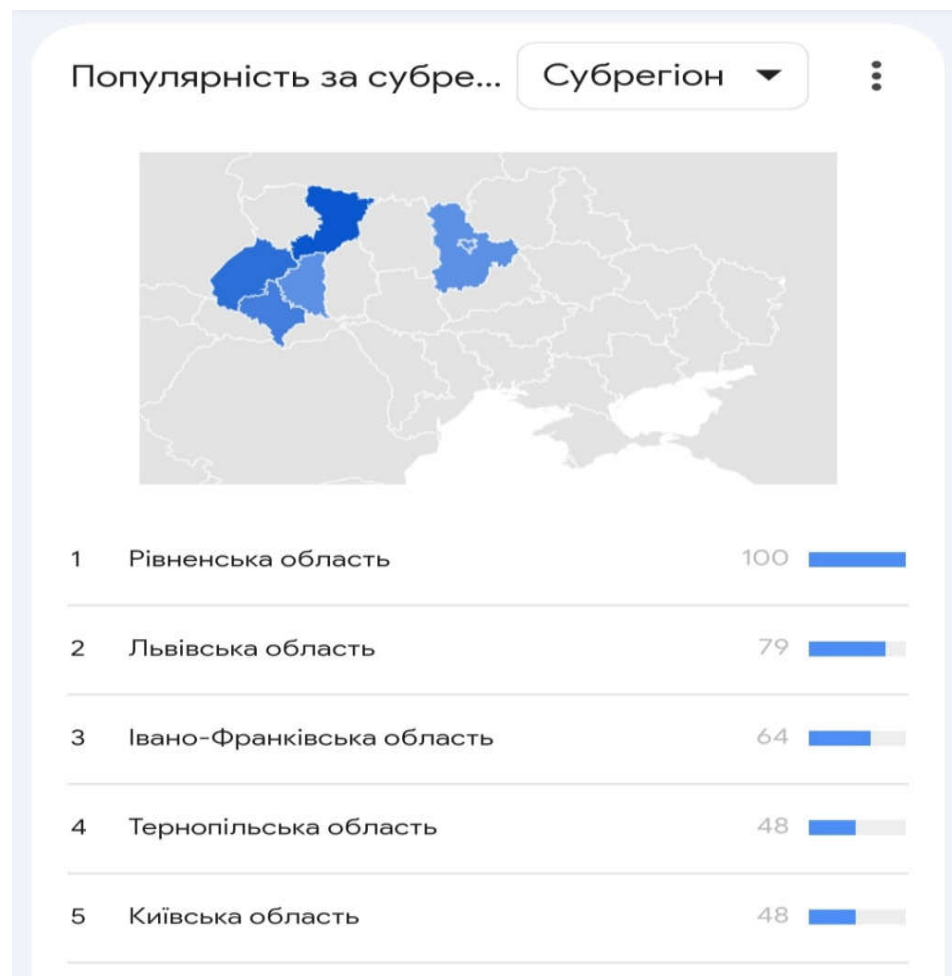

Рисунок 1.2 – Популярність запити «Мале підприємництво» за регіонами України (створено автором на основі Google Trends)

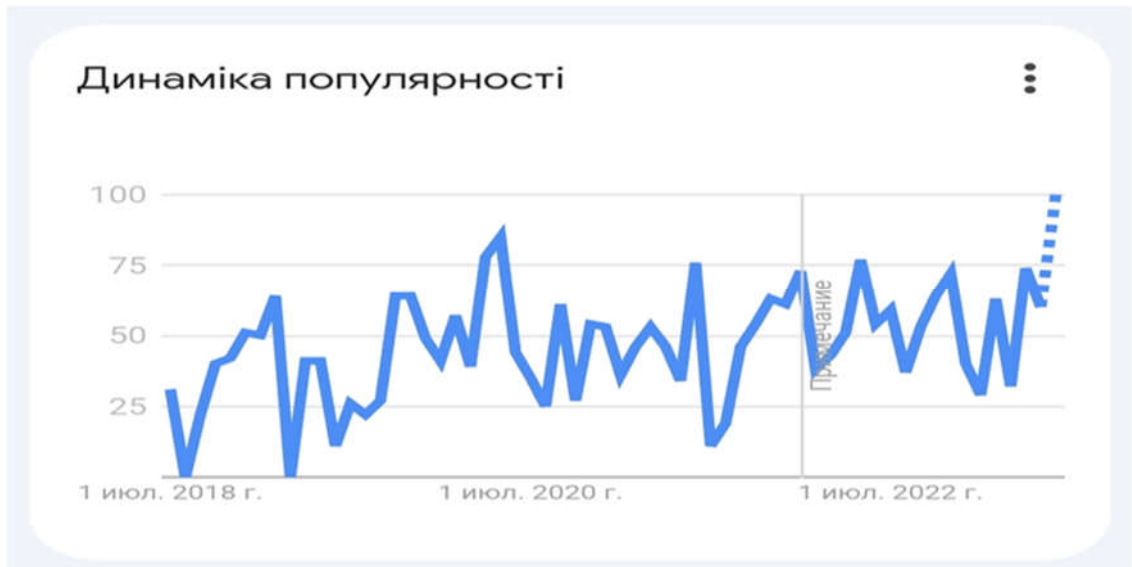

Рисунок 1.3 – Динаміка популярності запиту «мале підприємництво»
(створено автором на основі Google Trends)

Для ефективного користування джерелами фінансових ресурсів потрібно впроваджувати вхідні та якісно використовувати вихідні грошові потоки. Вхідні грошові потоки гарантують створення фінансових ресурсів, а вихідні займаються їх реалізацією. Фінансові ресурси формуються проходячи всі стадії процесу відтворення. Оскільки фінансові ресурси виступають у вигляді певних матеріальних носіїв фінансових відносин, то на стадії, коли вони виробляються можна спостерігати потенційне формування грошових ресурсів. На даній стадії проходить в належному вигляді поєднання всіх сукупних чинників виробництва, що, в свою чергу створює додаткову вартість, яка в майбутньому прийме форму валового доходу. Друга стадія відтворювального процесу – це стадія розподілу. Вона відповідальна за те, щоб фінансові ресурси функціонували належним чином. Саме на даній стадії розподіляється та відчужується вартість громадського продукту в натуральному вимірнику, і навіть формуються доходи організації з урахуванням їх вкладів чи формування цільових окремих частин вартості власника. Продовження руху коштів і зміною грошової форми на товарну характеризує стадію обміну, і навіть цю стадію відносять до стадії функціонування фінансових відносин. Четверта стадія відтворювального

процесу (стадія споживання) відбиває відсутність фінансових відносин, тобто. руху коштів [37, с. 173].

Завдяки показникам ліквідності та платоспроможності можна оцінити якість формування та використання фінансових ресурсів. Для цього користуються коефіцієнтами ліквідності - поточної, швидкої та абсолютної, коефіцієнт власної платоспроможності та ін. а також здатність до реалізації виробничо-господарської діяльності діяльність та можливість до подальшого розвитку [24, с. 10]. Якщо часто порушувати терміни повернення коштів, це може спровокувати розірвання договорів із постачальниками та підрядниками, що може призвести до зупинки виробничого процесу, що тягне за собою великі втрати коштів. Якщо порушити термін оплати зобов'язань банкам або державі, це призведе до отримання штрафів та пені [28], що також відзначиться на фінансових результатах підприємства.

За часи нестабільної ринкової економіки найкращим з методів фінансового забезпечення підприємницької діяльності вітчизняних підприємств незмінним залишається використання методу самофінансування як найбільш безпроблемного та більш - менш доступного. Допомога від держави є одним із варіантів фінансування малого і середнього бізнесу, але варто зауважити, що, за умови фінансово-економічної кризи даний варіант досить обмежений і тому для господарської діяльності метод самофінансування на даний момент залишається основним джерелом для продукування фінансових ресурсів. Разом з цим, важливим джерелом формування грошових ресурсів є кредити від фінансових установ. В даному випадку роль грає більше репутація та строк праці підприємства, так як суб'єкти господарювання, що мають гарну кредитну історію в більшості своїй можуть розраховувати на більш вигідні умови кредитування [28].

Фінансова стійкість та репутація бізнесу залежить від обсягу власного капіталу, так як він свідчить про незалежність майнову та оперативну та є основним доходом фінансування діяльності. Необхідною умовою для будь-якого підприємства є більший власний капітал, ніж позиковий, в такому

випадку відображається його раціональне використання. Варто зазначити також те, що залучення позикового капіталу не відбудеться без наявності достатньої кількості власних ресурсів [24, с. 11].

В сьогоднішні всі підприємства для здійснення поточних витрат, що спрямовані на розширення діяльності, виробництва, а також ремонту та заміни устаткування, виконання поточних та інших фінансових операцій користуються фінансовими ресурсами, при формуванні та розподілі яких налагоджує економічні відносини з контрагентами, державою, банками та іншими підрозділами.

Для того, щоб підприємство нормально функціонувати, потрібно належним чином визначати структуру джерел створення фінансових ресурсів, а також грамотно їх використовувати. Фінансова рівновага являється головним компонентом економічної незалежності підприємства, за її рахунок підприємство може ефективніше впроваджувати свою діяльність, а також сприяти розвитку виробничої та технологічної незалежності, підтримувати інвестиційну рівновагу, підвищувати ефективність процесу управління. Процес використання державних інструментів підтримки малого й середнього підприємництва є важливою умовою життєдіяльності, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Саме державні інструменти підтримки малого й середнього підприємництва характеризують операційну ефективність, а також ефективність фінансового та інвестиційного розвитку, мають необхідну інформаційну базу для інвесторів, а також відображають платоспроможність підприємства.

Процес використання державних інструментів підтримки малого й середнього підприємництва в умовах війни орієнтований сьогодні в більшій мірі на розв'язання короткострокових проблем. В таких нестабільних умовах є досить популярними зміни поставлених задач, мети діяльності, цілей, недосконалість структури показників фінансової стабільності є наслідком таких різких змін [17, с. 209]. Визначимо основні передумови використання державних інструментів підтримки малого й середнього підприємництва в

умовах війни:

Стратегічні цілі забезпечення фінансової рівноваги підприємств в умовах війни належать більше до зміцнення положення підприємства в галузі, страхування і підтримання її позицій на ринку в довгостроковій перспективі. Варто відзначити, що стратегія забезпечення фінансової рівноваги підприємств в умовах війни має відповідати стандартам антикризового управління фінансами підприємства і враховувати вигідність обігу активів та покращення структури джерел їх фінансування; своєчасно оновлювати необоротні активи; обирати та реалізовувати найбільш ефективні проекти збільшувати обсяги активів задля впровадження шляхів розвитку; забезпечувати необхідний рівень самофінансування свого виробничого розвитку за рахунок доходу, оптимізувати податкові платежі, розрахувати ефективну політику щодо амортизації; обирати найефективніші умови і форми залучення коштів в тому вигляді, в якому це потрібно підприємству [27, с. 48]. Передумови використання державних інструментів підтримки малого й середнього підприємництва в умовах війни можна побачити на рисунку 1.4.

Наразі суспільство перебуває на такому етапі розвитку, що для нього важливе значення набуває науковий підхід до дієвої побудови системи балансування фінансів підприємств для отримання рівності інтересів учасників системи фінансових відносин. У межах фінансів підприємств балансування представляє узгодження їх окремих елементів у межах раціонального формування, розподілу та використання, а також отримання загальної економічної рівноваги підприємств – розширеного відтворення у відповідності до фундаментальних фінансових інтересів: досягнення максимальної ринкової вартості, забезпечення капіталом – як основним, так і оборотним, інвестиціями, оптимізації податкових платежів.

Будь яка війна виступає в першу чергу війною економік двох або більше країн. Саме тому підприємства мають отримувати ресурси і працювати. Держава в свою чергу має докласти до цього руку, адаптувати податкове навантаження і скоригувати закони щодо податків під воєнні умови, для того,

щоб бізнес міг отримувати хоча б мінімальний прибуток і залишатися на плаву під час війни. Наразі Україна знаходиться в умовах воєнного стану, що вимагає швидкої перебудови економіки та політики.

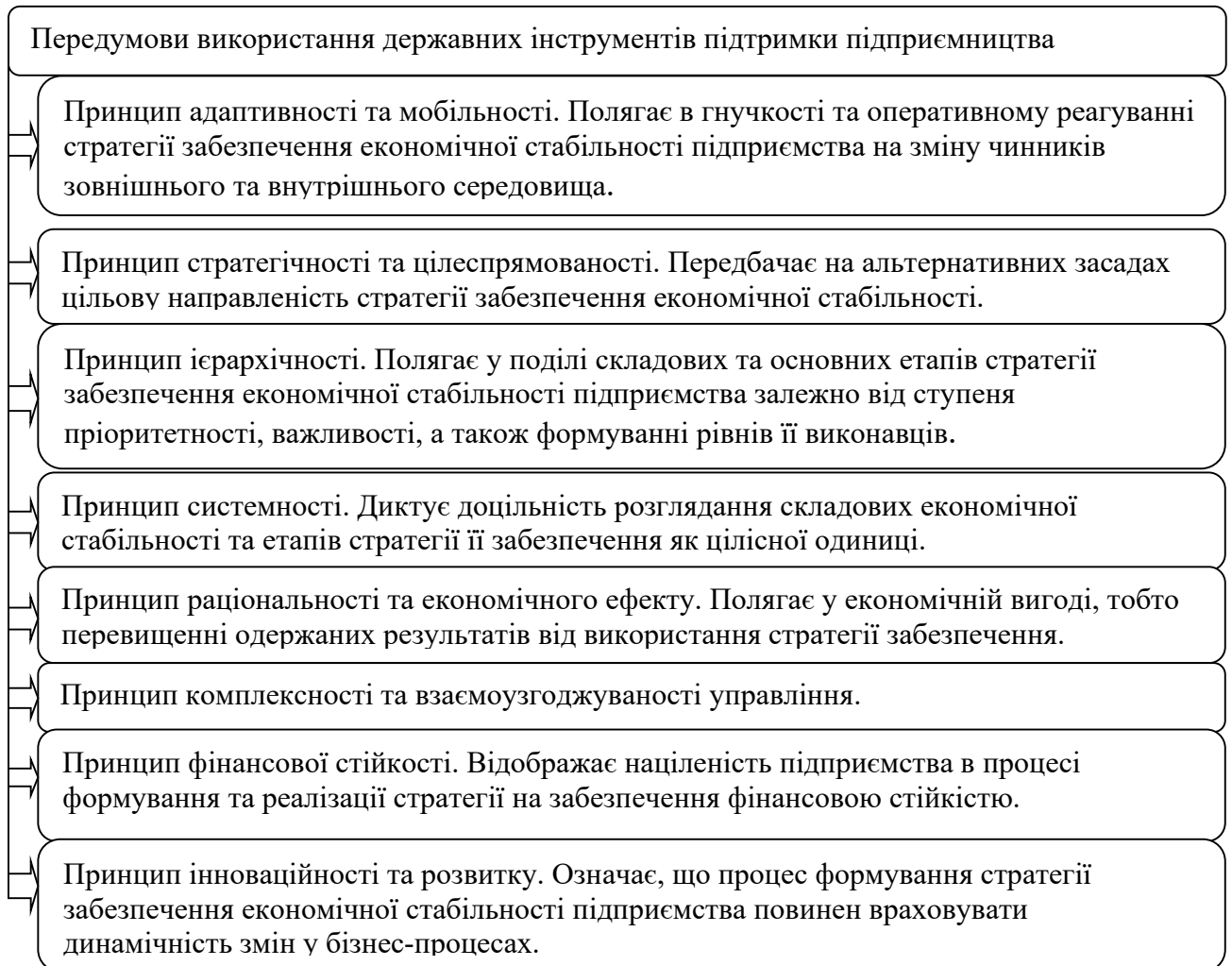

Рисунок 1.4 – Передумови використання державних інструментів підтримки малого й середнього підприємництва в умовах війни

Джерело: створено автором за [19, с. 98]

Важливу роль у системі фінансової діяльності держави в умовах воєнного стану відіграє діяльність адміністрування в податковій сфері, оскільки саме податки залишаються головним джерелом доходу у формуванні бюджету. В свою чергу, перед державою випливає питання зниження податкового навантаження на підприємців. На державу покладається пошук і створення прийнятних для підприємців правових засад, що будуть підтримувати вітчизняний бізнес, а не тиснути на нього. Саме це являється

головним завданням державного законодавця на сьогоднішній день. До таких заходів можна віднести підтримку та заохочення платників податків. Зміни до законодавства про запровадження податкових заохочень є важливим кроком до підтримки економіки та підприємців в даний економічно важкий період [36, с. 41].

Щоб сформувати фінансові ресурси підприємства необхідно зробити структурний план, в якому частка власних коштів буде становити більшу частину від сукупного капіталу підприємства. Якщо позиковий та власний капітал знаходяться на одному рівні, або ж якщо позиковий капітал перевищує власний, то фінансовий стан підприємства погіршується через додаткові виплати, котрі здійснюються банку або іншій фінансово – кредитній установі, це також свідчить про те, що підприємство залежить від позикових коштів. Саме тому пріоритетом для фінансистів є розрахунок економічної доцільності позикових коштів.

Кризові явища в Україні призвели до скорочення обсягів державної фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСБ) і, як наслідок, зниження їх експортного потенціалу. Український МСБ отримує значну консультативну та технічну допомогу завдяки реалізації проектів і програм у сфері ЄС та європейських фінансових установ. Незважаючи на економічну доцільність розвитку фінансової співпраці з європейськими структурами, в Україні складається ситуація, коли суб'єкти малого та середнього бізнесу не мають достатньої інформації про можливість участі в європейських проектах і програмах або реалізація останніх у повному обсязі є неможливою через бюрократичні перепони [72].

Якщо зберегти фінансову стійкість, то це у певних рамках гарантує підсилення економічного потенціалу та дозволяє йому зростати в майбутньому. Рентабельність і прибутковість є лише умовою, що потрібна для діяльності підприємства, тоді як фінансова стійкість є достатньою, коли власний капітал перевищує позикові кошти, або коли власний капітал перевищує фінансову рівновагу. Саме тоді, фінансово-економічний стан

підприємства починає мати тенденцію до зростання. Це також дає можливість розділити умови забезпечення фінансової стійкості підприємства на короткострокові та довгострокові періоди. Метою середньострокового періоду є забезпечення фінансової стійкості, а довгострокового ріст власного капіталу за рахунок прибутку, тобто забезпечення фінансово – економічної стійкості.

Відносно нещодавно, а саме 2020 року уряд впровадив «роздільну» реформу, завдяки ній небанківський фінансовий ринок здійснив перерозподіл між двома регуляторами: Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Дана реформа зробить даний сектор більш прозорим, позбавиться від регуляторного арбітражу та створить систему рівномірного регулювання небанківського ринку. У 2020 році нові кредити МСП становили 31% від суцільної маси кредитування нового бізнесу, що на 2% менше, ніж роком раніше. Малий і середній бізнес був та продовжує бути дуже вразливою галуззю для пандемії COVID-19, уряд запровадив державні програми, які створені для часткового повернення процентної ставки та гарантії від держави стосовно кредитування [71]. Ці дії та поступове відновлення економіки сприяли помірному відродженню корпоративного кредитування. Можна зробити висновок, що після зменшення корпоративного портфеля у першій половині 2020 року, в другому півріччі кредити, що видавалися у гривнях підприємствам зросли. Якщо брати для прикладу весь рік, то загалом видані бізнесу кредити в національній валюті зросли на 4,3%. Фінансові установи з іноземним та приватним капіталом кредитували прискореними темпами, а саме 15% р/р. В той же час валютні кредити зменшились на 11,1% якщо брати річне обчислення та доларовий еквівалент [72].

За Наказом Президента України було запроваджено кредитну програму «Доступні кредити 5-7-9%». Дана програма ставить за мету спрощення до банківського кредитування малого бізнесу. Метою програми є посилення конкурентоспроможності вітчизняного малого підприємництва, відкриття

нових робочих місць та заохочення у поверненні на батьківщину тих, хто вирішив будувати кар'єру закордоном. За реалізацію програми відповідає Фонд розвитку підприємництва, що раніше частково належав Німеччині і був створений при Міністерстві фінансів, завдяки мережі партнерських банків разом з Міністерством економіки та Офісом розвитку малого та середнього бізнесу. Як вказується безпосередньо в назві, характеризується дана програма пропозицією кредитів з різними відсотковими ставками: 5%, 7% та 9%. За інформацією, на кінець травня 2021 року програмою оформлено 17037 кредитів на загальну суму 43955 млн грн через 30 партнерських банків [74].

Бюджетне кредитування засвідчує свою дієвість та ефективність. Проте найбільш ефективно, якщо в державі існує система повернення кредитних ресурсів, згідно з якою принцип забезпечується повернення та виплата кредитних коштів. Водночас уповноважені органи державної влади повинні контролювати цільове використання кредитних коштів підприємствами-позичальниками, які, у свою чергу, повинні відчувати реальну та невідворотну відповідальність за використання кредитних ресурсів держави.

Фінансово-управлінський аспект щодо підтримки діяльності малого підприємництва з боку держави проявляється і в державних закупівлях, які мають здійснюватися з метою підтримки вітчизняних виробників. Підприємці матимуть гарантії збуту своєї продукції, а отже, зможуть бути впевненими у фінансовій безпеці своєї діяльності. Бюджетні дотації повинні бути направлені на підсилення інформаційного, технічного та робітничого забезпечення малого бізнесу. Про ефективність такої практики свідчить зарубіжний досвід. Адже держава має бути зацікавлена в тому, щоб господарські одиниці, які виробляють необхідні товари та послуги, мали необхідну для повноцінного функціонування ресурсну підтримку.

Взагалі фіскальна політика є невід'ємною частиною фінансової політики України і несе з собою важливу роль в економічних механізмах країни, у відповідності з якими розвиваються підприємства, і має діяти на підставі принципів ефективності розвитку соціально-економічного аспекту економіки.

Засоби використання фіскальної політики залежні від економічних умов, в яких знаходиться економічна система конкретної країни, та цілей, які ставить перед собою уряд, який приймає відповідні рішення [42, с. 64].

Ще одним інструментом безпосереднього державного впливу на розвиток малого та середнього підприємництва є кредитування із застосуванням пільг та часткове погашення ставки відсотку за кредитами. Для забезпечення максимального ефекту необхідно, щоб воно поширювалося на підприємницьку сферу країни в цілому, а носило не дуже персоніфікований характер. Таким чином, це унеможливить зловживання фізичними особами-підприємцями цією сферою.

Управління підприємницькою діяльністю може здійснюватися двома шляхами: безпосередньо впливаючи на процес господарювання та отримання результатів від виробництва товарів і надання послуг або допомагаючи підприємцям шляхом опосередкованого впливу на суб'єктів. До засобів опосередкованого впливу на підприємницьку діяльність слід передусім віднести покращення доступу суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів. Враховуючи те, що основними інституціями, котрі можуть забезпечити підприємців потрібним обсягом грошових ресурсів, є фінансово - кредитні, на рівні держави потрібно запровадити політику спрощення доступу суб'єктів господарювання до банківських кредитів. Особливо це стосується малого бізнесу, оскільки банки не мають бажання надавати мікро кредити даній групі підприємств [56].

Держава може стати гарантом для банківських установ, що підприємства повернуть їм запозичені грошові ресурси. Це може значно спростити систему отримання позикових коштів малим бізнесом, а також підвищить кредит довіри банків до нього. Такі процеси сприятимуть активізації підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу та зменшать кількість банкрутств суб'єктів господарювання. Завдяки всьому переліченому вище державна гарантія може стати одним із головних засобів регулювання підприємницької діяльності в системі малого бізнесу на локальному рівні [48, с. 731].

Продовжуючи ідею гарантування повернення кредитних коштів, слід згадати про таку можливість, як діяльність фондів з надання гарантій. Їхні послуги допоможуть розширити можливості підприємств щодо отримання кредитів та спростять отримання необхідних фінансових ресурсів тим підприємцям, які потрапили в скрутну фінансову ситуацію і не можуть на даний момент часу самостійно забезпечувати своє підприємство. Це закріпить довіру комерційних банків до бізнес - позичальників, що стане запорукою покращення фінансування малого бізнесу [63, с. 87].

Отже, процес забезпечення фінансової рівноваги підприємств в умовах війни має бути направлений на зменшення на руйнівного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на роботу підприємства; повинні бути створені передумови ефективної реалізації запланованих дій. Щоб досягнути необхідного рівня фінансової стійкості та в майбутньому незалежності потрібно ефективно нею керувати. Під поняттям управління розуміють зіставлення плану, організація, мотивація і контроль, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації, і діяльність, пов'язана з впливом керуючого суб'єкта на керований об'єкт з метою досягнення результатів.

1.3. Нормативно-правове регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва в Україні

При визначенні цільових орієнтирів підтримки і модернізації інституту малих і середніх підприємств потрібно враховувати поєднання державних інтересів та інтереси підприємців, а також економічний стан. Зважаючи на це, наразі однією з головних задач держави при оптимізації роботи підприємств є стимулювання його до розвитку у відповідності до вказаної мети діяльності і принципів підтримки. Однак при цьому важлива не лише пряма підтримка суб'єктів малого й середнього підприємства, скільки створення сприятливого

підприємницького клімату.

Організація успішного малого бізнесу в країні має базуватися на працюючій належним чином фінансово-кредитній підтримці зі сторони держави та пошуку нових шляхів фінансування малого бізнесу. Це, у свою чергу, дозволить підвищити конкурентоспроможність національної економіки за рахунок зміцнення позицій бізнесу на ринку та опанування нових сегментів на міжнародному рівні. З метою покращення функціонування підприємств малого підприємництва та покращення їх фінансового забезпечення необхідно вжити таких заходів: щодо прямого впливу державного управління на процес розвитку підприємництва необхідно збільшити бюджетні асигнування, запровадити пільгове кредитування та часткова компенсація процентних ставок за кредитами [43, с. 95]. Щодо опосередкованих засобів державного управління на розвиток малого підприємництва, то на рівні держави потрібно підтримувати інфраструктуру ринку кредитних послуг; стимулювати конкуренцію між суб'єктами фінансового ринку; забезпечити доступ суб'єктів малого підприємництва до фінансових ресурсів шляхом здешевлення кредитування малого підприємництва; сприяти залученню ширшого кола представників малого бізнесу до програми часткової компенсації процентних ставок за кредитами суб'єктів господарювання для їх розширеного відтворення. Варто наголосити на важливості підготовки спеціалістів для впровадження консультацій щодо активності малого бізнесу в операціях на ринку. Розробка оновленого плану заходів до Стратегії МСП має базуватися на принципі участі, зокрема, до цього процесу мають бути залучені всі ключові стейкхолдери як з боку держави, так і бізнес-спільноти, що представляють усі групи підприємців. Загальна увага в цьому документі має бути зосереджена на створенні умов для трансформації малого бізнесу в середнє, а також для швидшого зростання малого бізнесу, підприємств з експортним потенціалом або підприємств із значною інноваційною складовою [67, с. 93].

У великій кількості випадків під поняттям економічної політики рахують певний регулятор державної економіки, уряду, органів економічної

влади (рис. 1.3).

Основними цілями підтримки підприємництва державою є: створення впливового підприємницького сектора; заохочення перспективних галузей і напрямків діяльності; сприяння до залучення більшої кількості інвестиційних ресурсів та інвестиційно-інноваційної діяльності в потенційно вигідних з економічної точки зору напрямках; гарантування стабільного функціонування місцевого підприємництва в умовах підвищеної конкуренції [63, с. 87].

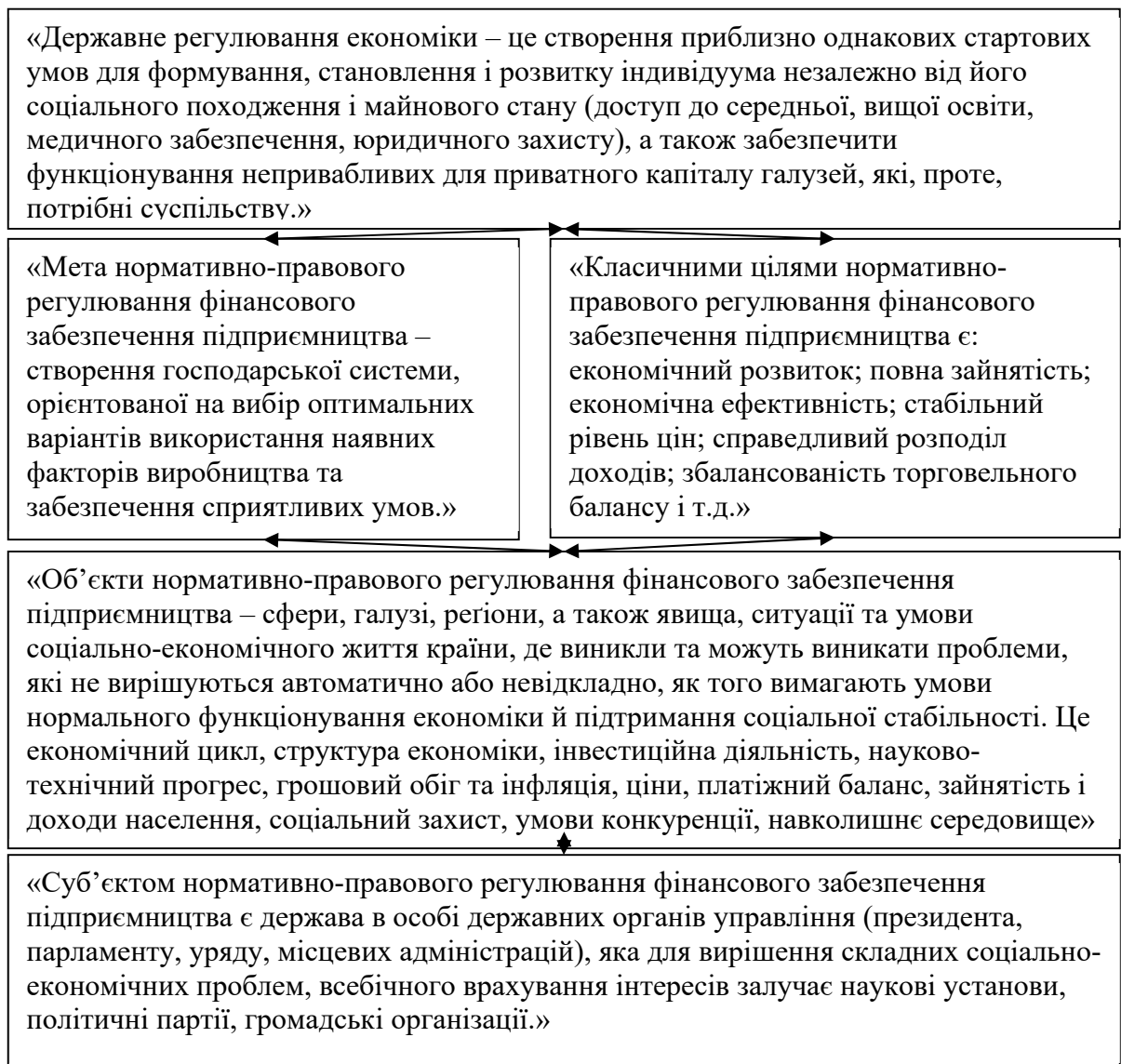

Рисунок 1.5 – Елементи нормативно-правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва

Джерело: складено автором за [43, с. 114]

На рис. 1.6 відображено змістовні складові правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва як системи управління національною економікою.

Відповідно до рис. 1.6, мета і завдання правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва в більшості своїй пояснюється тією парадигмою, котра користується пріоритетом в суспільстві та наукових колах. Проте, вони не можуть не бути суперечливими. В даних умовах важливо розподілити відповідальність за ефект проведення правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва у відповідності з мірою впливовості тих чи інших інструментів на поставлені перед ними задачі.

Основу правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва становить бюджетна політика, вона дотикається зі створенням та виконанням бюджетів на різних рівнях. Нестабільність економічного середовища, що призвів до зменшення виробництва негативно впливає на формування доходів та фінансування видатків бюджету. Щоб обрати шлях впливу державних видатків на процес зростання економіки в економічній теорії користуються законом Вагнера, котрий трактують за сучасним розумінням таким чином: зростання валового внутрішнього виробництва (прибутку) діє разом з прискореним зростанням витрат [66, с. 71].

Можна зробити висновок, що, економіка не може функціонувати належним чином і бути незалежною від втручання ззовні, а держава, в свою чергу, неможлива без дієвої системи економіки. На актуальну наразі економічну систему держава спричиняє вплив через надання стратегії розвитку в довгостроковій перспективі, тобто модель забезпечення сталого розвитку підприємництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Держави політика щодо економіки створена на досвіді і являє собою осмислений вплив держави на процеси і суб'єкти господарювання, що спрямовуються на регуляцію та покращення економічної системи, на

гарантування стабільного і дієвого функціонування суспільного відтворення на сучасній технологічній основі.

Рисунок 1.6 – Складові правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва

Джерело: створено автором за [38, с. 93]

2 АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1 Сучасні тенденції функціонування та розвитку малого й середнього підприємництва

На сучасному етапі український малий бізнес переживає так званий розвиток і відродження. Після політичних подій в історії України кілька років тому, які призвели до економічної кризи, різкої девальвації гривні та невизначеності економічної ситуації в країні, малий бізнес останнім часом почав адаптуватися та намагатися ефективно працювати. Підвищення конкурентоспроможності та впровадження тенденцій покращення бізнесу в Україні залежать від ефективної державної політики розвитку малого бізнесу, що призведе до економічного розвитку. Основною проблемою, яка виникає при вивченні підприємницької діяльності, пов'язаної з малим бізнесом, є їх недосконалий розвиток. Фактично держава створила умови для створення та функціонування малого бізнесу, але недосконалі економічні реформи гальмували його розвиток.

Останнім часом в Україні посилюється дискусія про підтримку малого бізнесу. Насправді держава має зосередитись насамперед на розвитку малого бізнесу, який може збільшувати державний бюджет, створювати робочі місця і в кінцевому підсумку перейти від сировинної економіки до економіки, яка базується на діяльності малого бізнесу. У наш час сировинне господарство є одним із найнижчих рівнів економічного розвитку. Якщо Україна не змінить вектор свого економічного розвитку, це призведе до рецесії. Адже сьогодні наповнення українського бюджету залежить від експорту на ринок сировини. Україна з кожним роком знецінюється, що дає перевагу українським товарам на міжнародному ринку, і, як наслідок, Україна виконує свої річні бюджетні показники. Але це може призвести до інфляції, яка веде до бідності [73].

Кожен з суб'єктів господарської діяльності в Україні належить або до юридичних, або до фізичних осіб. Юридичними особами, які займаються комерційною діяльністю, є: великі підприємства (з числом працівників понад 250 осіб і річним чистим прибутком понад 50 млн євро), середні підприємства (з числом працівників не більше 250 та чистим прибутком не більше 50 млн євро. на рік), малі підприємства (з числом працівників не більше 50 і річним чистим прибутком не більше 10 млн євро), у тому числі (зі штатом працівників до 10 осіб та обсягом чистого доходу до 2 млн. євро на рік) [72]. Найбільше малих і середніх підприємств в Україні знаходиться в столиці, Київській, Дніпропетровській, Одеській, Львівській та Харківській областях. Найменше середніх і малих підприємств зареєстровано у на крайньому сході, а саме в Закарпатській, Волинській, Рівненській, Тернопільській та Чернівецькій областях.

У структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на 2022 рік частка малих підприємств становила 95,5 %, середніх – 4,4 % та великих – 0,1 % (рис. 2.1)

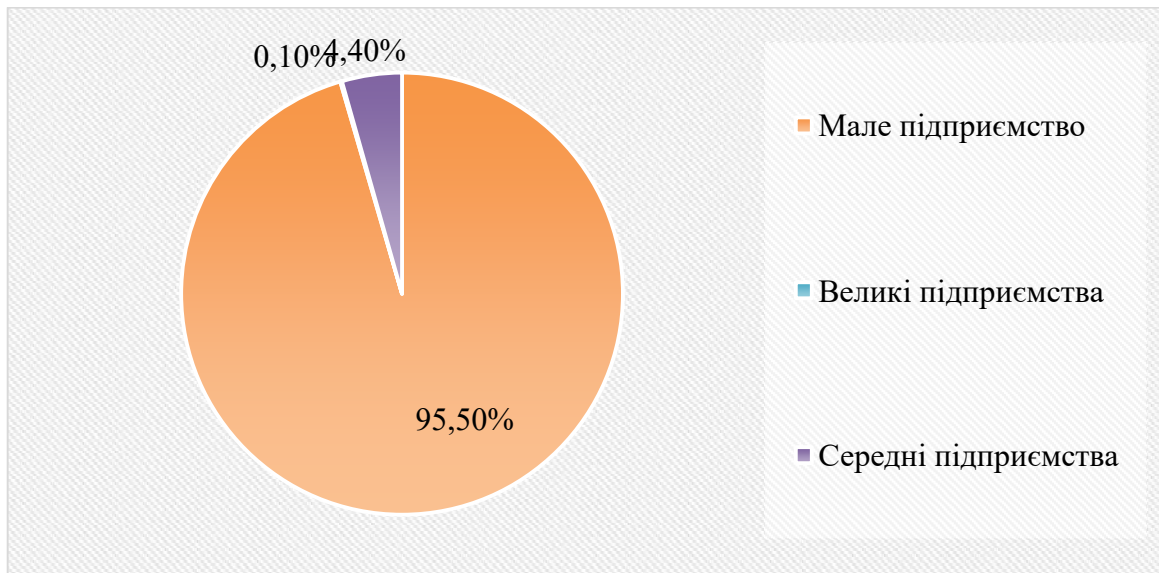

Рисунок 2.1 – Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості підприємств

Джерело: побудовано автором за [42]

Малих підприємств налічується 339 374. Більшість малих підприємств зосереджені на таких видах діяльності: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автомобілів і мотоциклів – 90 823 одиниці; сільське, лісове та рибне господарство – 44 182 одиниці; операції з промисловим майном та нерухомістю – 37 640 одиниць та 32 230 одиниць. Найменше малих підприємств працює у сфері освіти – 2035 од. та мистецтва, спорту, відпочинку та дозвілля – 1963 од [71].

Дослідимо стан діяльності підприємств України впродовж 2017–2018 рр. Показники діяльності малих та середніх підприємств в Україні наведено у табл. 2.1 [71].

Таблиця 2.1 – Показники діяльності малих та середніх підприємств в Україні за 2017–2018 рр.

Показники	Роки			
	2017	2018	2017	2018
	Малі підприємства		Середні підприємства	
Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, осіб	3956331	4173665	2623807	2784464
Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання, осіб	2393277	2603135	2621738	2782419
Частка підприємств, що отримали прибуток, %	73,1	72,2	74,2	75,4
Частка підприємств, що отримали збиток, %	26,9	27,8	25,8	24,6

Джерело: складено автором за [72]

Отже, упродовж 2017-2018 рр. кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання на малих підприємствах зростає на 217334 осіб, кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання збільшилася на 209858 осіб; частка підприємств, що отримали прибуток на малих підприємствах України, скоротилася на 0,9%. Впродовж 2017-2018 рр. кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання на середніх

підприємствах зростає на 160657 осіб, кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання збільшилася на 160681 осіб; частка підприємств, що отримали прибуток на середніх підприємствах України, зростає на 1,2%.

Малі та середні підприємства є вагомим складовим елементом економіки України та відіграє в ній важливу роль. Більшість українських малих та середніх підприємств зайняті в сільському господарстві, сфері професійних послуг, а також оптової та роздрібною торгівлі (рис. 2.2).

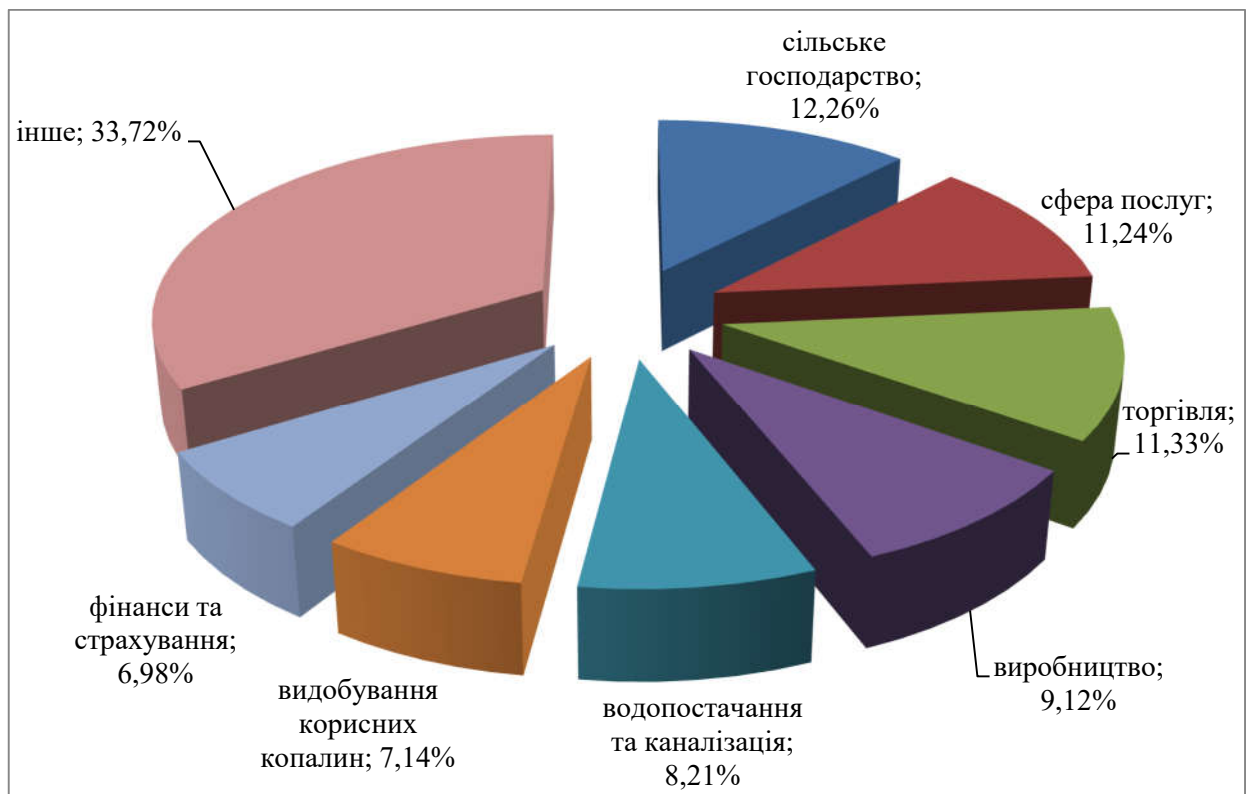

Рисунок 2.2 – Галузева структура малого й середнього підприємництва в Україні %

Джерело: побудовано автором за [71]

Таким чином, серед сфер функціонування малих та середніх підприємств найбільша частка припадає на аграрні підприємства. Варто відзначити, що фермерські господарства є однією з найважливіших галузей підприємництва, яка слугує основою зростання населення та добробуту багатьох сімей в Україні. Аграрний сектор відіграє незамінну роль у світовому суспільстві.

У даний час в Україні сформована повноцінна система підтримки малого і середнього підприємництва, яка включає в себе як поширені методи сприяння розвитку підприємств, так і специфічні, співвідносні з національною економічною політикою конкретної держави. Слід зазначити, що відповідна система підтримки малого і середнього підприємництва є однією з найважливіших складових успішного функціонування національних підприємств, які сприяють економічному і соціальному розвитку країни в цілому.

Отже, розвиток малого та середнього підприємництва є одним з найважливіших чинників ринкової економіки і однією з основних умов регулярного розвитку державної економіки будь-якої країни світу. Підприємницька діяльність виступає показником національної економіки. Чим більш активно себе поведуть підприємці, тим швидше розвивається економіка будь якої країни. Варто зазначити, що малі та середні підприємства у порівнянні з великим бізнесом є більш мобільними і гнучкішими щодо постійних змін кон'юнктури на національному та світовому ринках.

2.2. Динаміка основних показників розвитку малого й середнього підприємництва

Галузева структура МСБ в Україні у 2022 р. вказує на велику частку середніх підприємств, що здійснюють свою роботу в галузі промисловості, а малих – в інформаційній та комунікаційній галузі (Додаток А). Варто вказати на те, що більше за все робочих місць в Україні були створені саме завдяки середнім підприємствам, а різниця між кількістю робочих місць, які надають великі та малі підприємства, постійно змінюється (рис. 2.3).

Можна зробити висновок, що частка середніх підприємств в кількості зайнятого населення є найвищою, навіть не беручи до уваги те, що середніх

підприємств в Україні значно менше, ніж малих.

Така різниця виникає через критерії віднесення підприємств до різних груп за розміром (рис. 2.4).

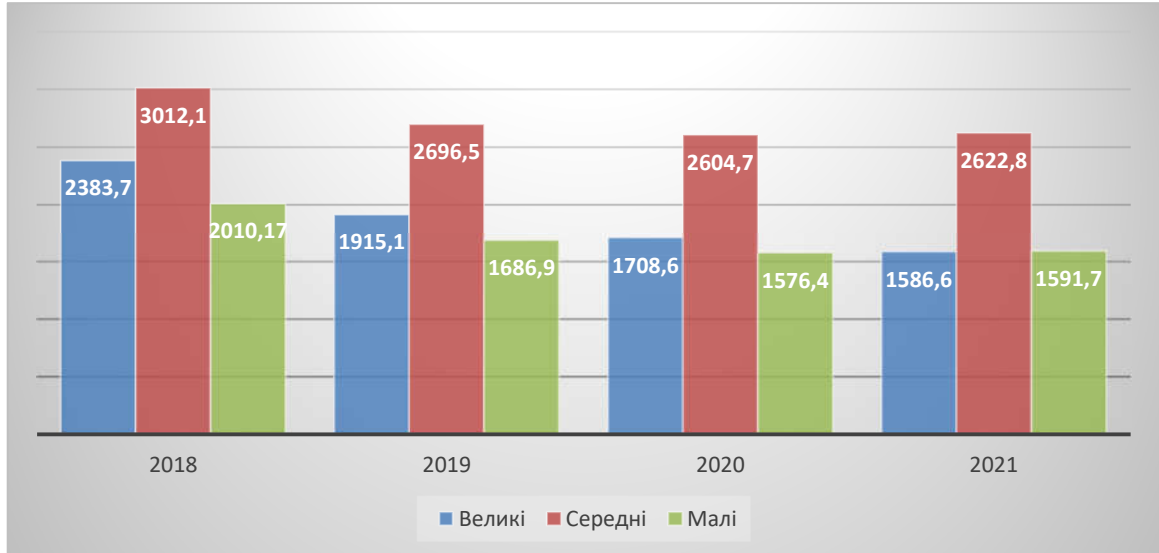

Рисунок 2.3 – Забезпечення робочими місцями на підприємствах різних розмірів (кількість) у 2018-2021 рр., тис.

Джерело: побудовано автором за [71]

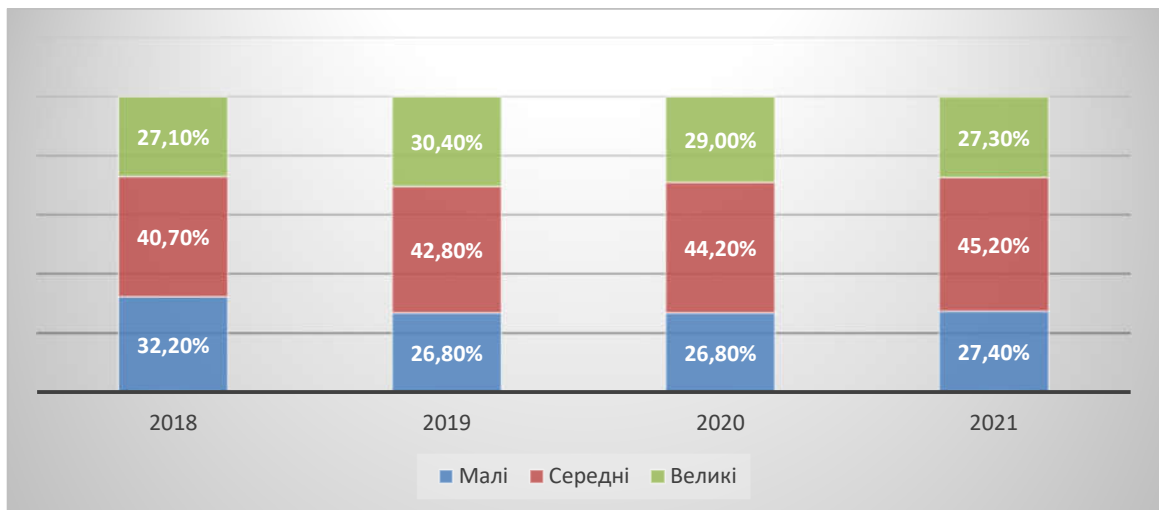

Рисунок 2.4 – Частка МСБ в структурі зайнятого населення України у 2018-2021 рр., %

Джерело: побудовано автором за [71]

Також варто зазначити, що обсяги реалізованої продукції підприємств МСБ зазвичай мають тенденцію до щорічного зростання, причому найбільший

темп зростання обсягів реалізації малих та середніх підприємств спостерігався у 2021 р., а у 2020 р. навпаки – скоротилися обсяги реалізованої продукції. На нашу думку, це також зумовлено поширенням COVID-19, що негативно вплинуло на розвиток великих підприємств України. Обсяги реалізованої продукції підприємствами МСБ в Україні за період 2018 – 2021 року можна побачити на рисунку 2.5.

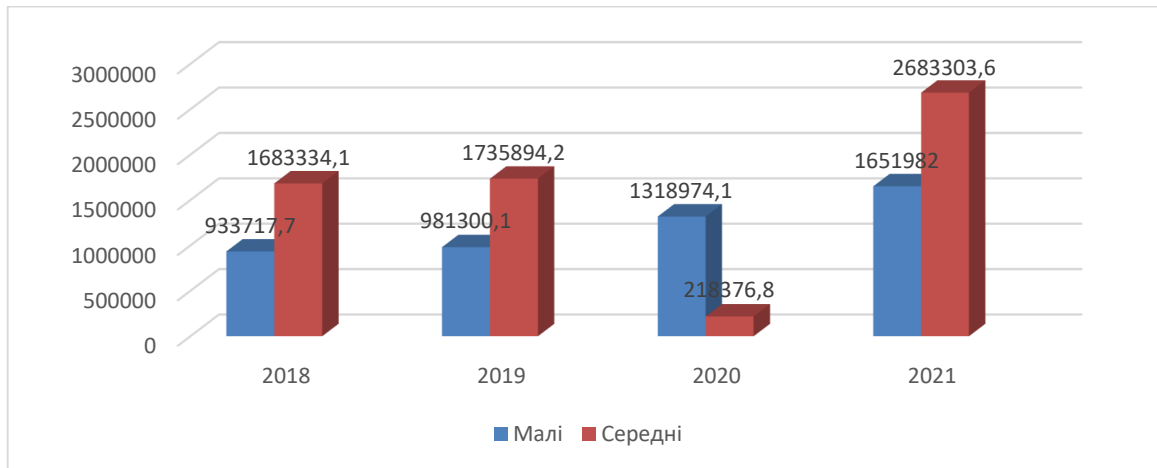

Рисунок 2.5 – Обсяги реалізованої продукції підприємствами МСБ в Україні у 2018-2021 рр., млн. грн

Джерело: побудовано автором за [71]

Також варто зазначити, що найбільший обсяг виготовленої і реалізованої продукції МСП знаходиться в галузі оптової та роздрібною торгівлі (Додаток Б). Завдяки цьому спостерігається тенденція до щорічного зростання обсягів виготовленої та реалізованої продукції підприємствами МСБ. Значний валив малих і середніх підприємств на розвиток вітчизняної економіки підтверджується тим, що їх внески в національне виробництво щорічно збільшуються. З метою аналізу ефективності господарської діяльності підприємств МСБ звернемось до рис. 2.6.

Потрібно згадати також про те, що нестача зведеної статистичної інформації у вільному доступі щодо банкрутства та ліквідації українських МСП сильно ускладнює на сьогоднішній день аналіз та оцінку загальної ситуації загального економічного клімату в країні, зокрема, рівня та масштабності

ситуації щодо банкрутства вітчизняних підприємств та, як в результаті цього, нівелює необхідність визнання та усунення цієї проблеми як на державному, так і на локальному рівні.

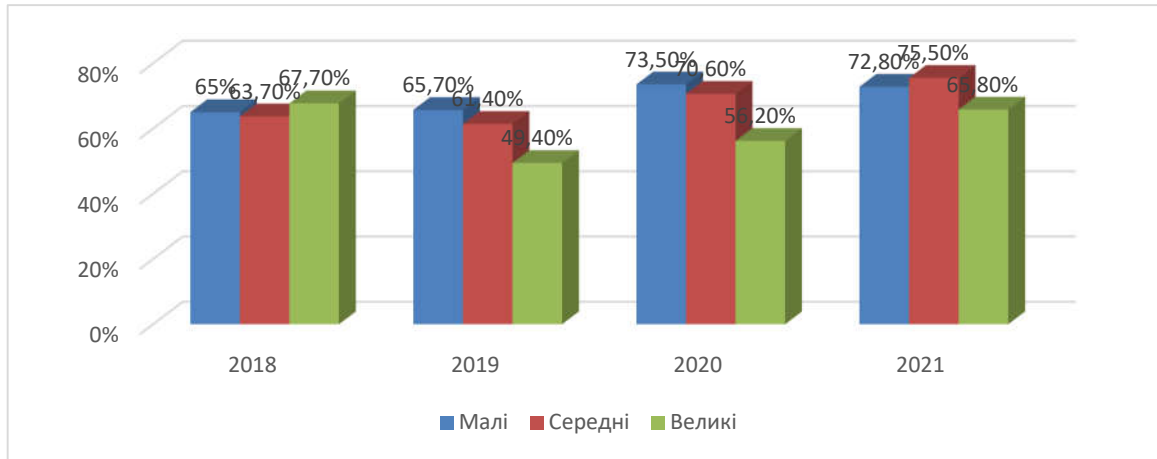

Рисунок 2.6 – Частка прибуткових МСП за розміром у 2018-2021 рр., %

Джерело: побудовано автором за [71]

Під час проведення дослідження щодо оцінки сприятливості сфери МСБ безпосередньо підприємцями України, варто зазначити, що у 2023 р. для України в перший раз Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) у межах проекту Unlimit Ukraine проводилось дослідження та визначався Індекс настроїв малого бізнесу. Дані вказували на те, що у 2023 році індекс становив 3,2 бали з 5, даний показник може свідчити про нормальний рівень. Опираючись на вищезазначене дослідження, представники малого бізнесу в Україні дали досить оптимістичні оцінки перспективам розвитку в 2023 році: 278 опитаних підприємців та управляючих малими підприємствами всіх сфер діяльності (або 76%) чекають на покращання справ у малому бізнесі вже у I півріччі, а 87% опитаних прогнозують збільшення своїх прибутків у 2023 році.

Більше 50% опитаних підприємців ставлять за мету збільшення кількості робочих місць, а 57% з опитаних мають цілі, пов'язані з підвищенням рівня заробітної плати своїм працівникам, в свою чергу 64% опитаних ставлять метою збільшення обсягу фінансування власної справи у 2023 році. Також 40% опитаних малих компаній було засновано у кризові 2020-2022 рр. [74].

Отже, виходячи з даних проведеного дослідження можна зробити висновок, що малий бізнес на даний час акцентує свою увагу на експорті, адже 30,3% підприємців в сфері малого бізнесу вже роблять кроки для виходу на закордонні ринки, тоді як 27% вже здійснили свої плани щодо виходу на міжнародний ринок у 2023 р. Варто також зазначити, що малі підприємства налаштовані на розвиток власної справи та мають цілі щодо здійснення реінвестування прибуткових надходжень в бізнес.

Аналіз ситуації банкрутства та ліквідації вітчизняних МСП за період вказує на те, що на сьогодні головними проблемами банкрутства сучасних підприємств є такі чинники (рис. 2.7):

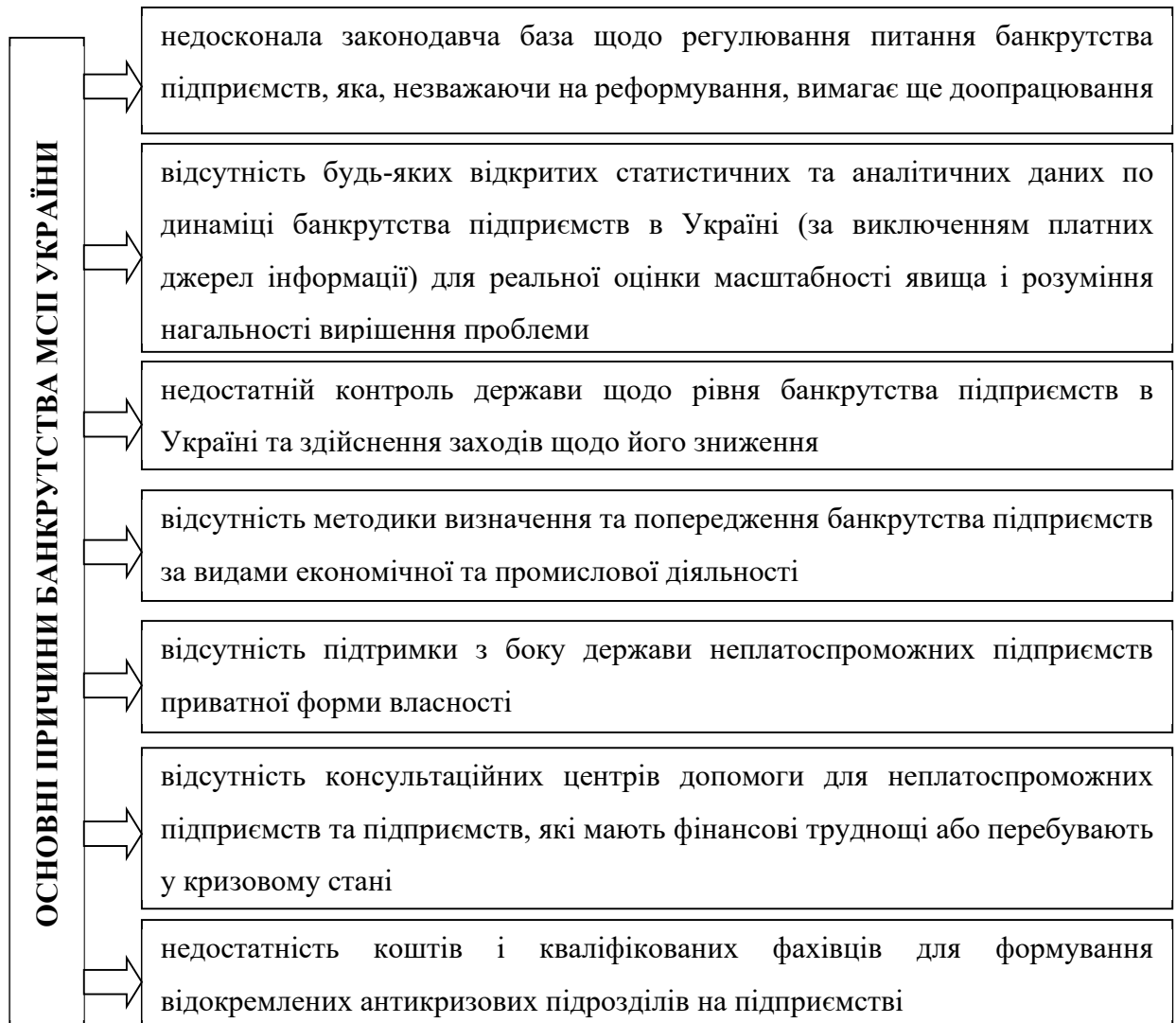

Рисунок 2.7 – Основні причини банкрутства українських МСП

Джерело: побудовано автором за [72]

Проте розвиток малого бізнесу в Україні затримують значні ускладнення щодо отримання доступних кредитів. Опираючись на проведене дослідження, 82% підприємців у сфері малого бізнесу визнають свою потребу в кредитних коштах для продовження здійснення підприємницької діяльності, а у 65% виникли труднощі з отриманням кредитів, в тому числі 15,5% опитаних вказали на те, що в їх ситуації отримання кредиту є абсолютно неможливим. Взагалі, на думку 68,2% опитаних, в нашій країні немає такого економічного клімату, який би сприяв розвитку малого підприємництва, і лише 3% від опитаних запевняють, що їх цілком задовольняє вітчизняний економічний клімат [74].

Основні чинники негативної оцінки українського бізнес-клімату:

- темпи інфляції (56,3% опитаних);
- високий рівень податкового навантаження (42,24% опитаних);
- корумпованість (41,9%);
- брак кваліфікованих працівників (39,3%) [74].

Лише 4% з опитаних підприємців рахують, що саме через інфляцію першочергово страждає малий бізнес в Україні. Із загального списку опитаних 21,6% вважають, що система оподаткування є головною перешкодою для малого підприємництва, що потребує змін, тоді як 14,7% рахують головною проблемою труднощі щодо отримання кредитних коштів, для 9% опитаних головною проблемою виступає високий показник корупції, а 6,1% опитаних стверджують – головна умова розвитку малого бізнесу в Україні полягає в налагодженні роботи ефективності системи підтримки держави. Проте у 2021 р. при реалізації такого ж дослідження результати були дещо інакшими, воно показало, що настрої малих і середніх підприємців погіршився, адже загальний Індекс настроїв малого бізнесу, за результатами опитування, склав 2,7 з 5-ти можливих, що вже прийнято вважати результатом нижче середнього, в той час як в тому році Індекс склав 3,2 [74].

На думку опитаних представників МСБ, дану ситуацію повинна

покращити реформа податкової політики з розвитком МСБ в Україні. Нагадаємо, що єдиний податок як акумулюючи платіж в його різних формах досить дієвий в таких країнах як Австрія, Нідерланди, Японія, Канада, Швейцарія. Для прикладу, в Австрії незважаючи на юридичний статус, сплачуються податок на господарську діяльність. Даний податок складається з 2 частин – перша це податок на прибуток підприємства, а друга це податок на фонд оплати праці [74].

Варто зазначити, що до політико-економічної кризи та війни в Україні, великі підприємства займали найбільшу частку серед прибуткових підприємств України. Проте після 2022 р. ситуація повернула в інше русло і на даний час в українській економіці велику роль відіграють саме малі підприємства, якщо брати за показник кількість прибуткових підприємств [28].

SWOT-аналіз українських МСП наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – SWOT-аналіз українських МСП

Сильні сторони	Слабкі сторони
Значні обсяги виробництва продукції та послуг. Значна частка зайнятих на підприємствах. Можливість маневрувати при погіршенні економічних умов. Нижчі ризики у порівнянні з великими підприємствами при здійсненні господарської діяльності.	Обмежені фінансові ресурси. Складнощі в отриманні кредитів. Ускладнення ЗЕД через необхідність приведення виробництва та якості продукції до європейських вимог. Значна конкуренція на ринку. Негативний вплив війни в Україні на діяльність малих та середніх підприємств.
Можливості	Загрози
Впровадження економічних реформ. Покращання державної підтримки МСБ. Розвиток вітчизняного банківського сектору в галузі кредитування МСП. Припинення війни в Україні.	Ускладнення системи оподаткування. Погіршення інвестиційного клімату. Розвиток інфляційних процесів. Важкість прогнозування майбутньої діяльності через війну в Україні.

Складено на основі [41]

На аграрному підприємстві, де проходила виробнича практика було досліджено питання щодо шляхів вдосконалення роботи малих і середніх підприємств з боку самих підприємців, а не держави, а також питання щодо мобілізації фінансових ресурсів на наступний рік. Дані результати були

розглянуті та будуть впроваджені в бізнес плані підприємства на наступний рік.

Одним із найважливіших шляхів вдосконалення роботи підприємств в Україні є запровадження новітніх технологій. Розробка сучасних систем інформаційного управління і автоматизації продукції буде прискорювати технологічний прогрес в аграрному секторі. Наприклад, використання дронів для заміру площі та моніторингу земельних ділянок дозволить аграрному підприємству збільшити врожайність та знизити витрати.

Також потрібно розвивати інфраструктуру і забезпечити належний рівень інвестицій в різні сектори. Українські підприємства повинні дотримуватися стандартів інфраструктури, які відповідають міжнародним вимогам. Також потрібно забезпечити належне фінансування, щоб підтримати розвиток інфраструктури протягом року.

Наступним шляхом може стати розвиток кадрового потенціалу. Важливо, щоб в малих і середніх підприємствах, так само як прийнято на великих підприємствах працювали фахівці, які мають досвід і знання для управління новими технологіями та інфраструктурою. Крім того, фахівці, які були залучені в дані підприємства повинні мати достойні умови для праці, які відповідають їхній кваліфікації, що іноді важко реалізувати та організувати на малих та середніх підприємствах.

Взагалі, одним з головних питань розвитку малого й середнього підприємництва в Україні є залучення інвестицій зі світових фінансових ринків. З таким підходом ми зможемо покращити ефективність виробництва, отримувати високу якість продукції та забезпечувати постійний інтерес працівників та інвесторів.

Варто не забувати також про те, що деякі галузі підприємництва, зокрема аграрний сектор, потребують значних фінансових вкладень для розвитку та забезпечення ефективної діяльності. Проте, збільшення капіталовкладень може бути ускладненим через низьку рентабельність та значну залежність від кліматичних умов та інших нестабільних факторів.

Тому, мобілізація фінансових ресурсів є однією з найважливіших задач аграрного сектору.

Взагалі аграрний сектор України – це одна з найбільш розвинених в економічному плані галузь. Такі підприємства можуть отримувати прибуток навіть без особливого державного втручання, хоча нерідко мають гранти від держави та певні пільги.

Під час виробничої практики на аграрному підприємстві, на його замовлення було визначено потенційно вигідну в економічному плані для посіву соєву культуру. Результати даного дослідження були впроваджені на підприємстві. Більше про план впровадження даної культури розписано в Звіті з виробничої практики.

Одним зі шляхів мобілізації фінансових ресурсів на підприємствах є застосування інвестиційних проєктів. Інвестиційні проєкти є цілеспрямованими фінансовими вкладками, які дозволяють досягти певної мети з максимально ефективним використанням ресурсів. Інвестування може проводитися як з власних, так і з залучених коштів. Найбільш цікавими для інвесторів є проєкти, що мають більш високу рентабельність та мінімальний ризик вкладення коштів.

Існує також можливість залучення фондів для мобілізації фінансових ресурсів. Одним із таких фондів можуть бути спеціалізовані облігації чи інші інструменти фінансування, які підприємство може видати. Це стане можливим за умови наявності реальної можливості для підприємства повернути заборгованість, а також шляхом підвищення рівня фінансової стійкості компанії.

Отже, шляхи вдосконалення роботи малого або середнього підприємства в Україні полягають у впровадженні новітніх технологій, розвитку інфраструктури, розвитку кадрового потенціалу і залученні інвестицій. Це допоможе покращити якість продукції та збільшити виробництво, що забезпечить сталість галузі та зростання української економіки в цілому.

На завершення можна зазначити, що мобілізація фінансових ресурсів є важливим аспектом розвитку будь – якого підприємницького сектору. Застосування ефективної методики залучення фінансових ресурсів дозволить підприємству скоротити термін віддачі інвестицій, зробити їх більш ефективними та збільшити його конкурентоспроможність на ринку.

Для малого аграрного підприємства, на його замовлення було розроблено декілька порад для вдосконалення роботи та мобілізації фінансових ресурсів на наступний рік, з ними можна ознайомитися в Звіті з виробничої практики.

За даними державної служби статистики України на початок 2021 року, в структурі малих та середніх підприємств 10,9% являються підприємства з сільського господарства. Таким чином, можна сказати, що близько 11% малих та середніх підприємств в Україні являються аграрними (Рис. 2.8).

Рисунок 2.8 – Відсоткова частка аграрних підприємств серед малих та середніх підприємств України

Джерело: побудовано автором за [71]

2.3. Аналіз державного фінансування малого й середнього підприємництва в Україні

Система фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого й середнього підприємництва створена на певній послідовності заходів, що спрямовані на користування об'єктивно існуючими економічними законами з управління фінансовими відносинами і фінансовими ресурсами, за допомогою методів і форм організації фінансових відносин суб'єктів малого й середнього підприємництва задля їх сталого розвитку, розвитку суспільства в економічному та соціальному аспектах.

Опираючись на вітчизняний і зарубіжний досвід можна зробити висновок, що глобальними факторами, що обмежують можливості малого й середнього підприємництва, полягає в нестачі власного капіталу, податковому тиску і в труднощах залучення позикових коштів. Опускаючи принцип фінансового забезпечення бізнесу, що заснований на самоокупності і самофінансуванні, зазвичай недостатньо внутрішніх коштів для нормального розвитку підприємства. Проте, на сьогоднішній день малий бізнес продовжує страждати через ускладнений доступ до ресурсів банківської системи і ринку цінних паперів, що значно погіршує їх фінансовий стан в умовах нестачі ліквідності та капіталу, не дає їм в повній мірі конкурувати з великими підприємствами.

Оскільки саме фінансово-кредитні моменти мають першочергове значення в створенні і розвитку малого й середнього підприємництва, то йому об'єктивно необхідна державна і недержавна фінансово - кредитна підтримка на глобальному та локальному рівнях. Даний тип підтримки повинен бути різносторонньою, реальною і спрямованою в першу чергу на забезпечення фінансової незалежності суб'єктів малого й середнього підприємництва та на покращення умов для їх розвитку та зміцнення конкурентоспроможності на місцевому та світовому ринку.

Система забезпечення ресурсами значно впливає на розвиток малого й середнього підприємництва, так як вона формує його економічне середовище. В умовах недостатньої кількості інформації про наявність ресурсів і умов їх надання, значною мірою монополізації вітчизняного ринку нерухомості, недотримання принципів відкритого надання ресурсів на конкурсній основі, надання обладнання та нерухомості в оренду в більшості своїй на короткостроковий період і на економічно не вигідних для малого й середнього підприємництва умовах, його доступ до природних, сировинних, матеріально-технічних, трудових та інформаційних ресурсів на сьогодні дуже ускладнений. Незважаючи навіть на той факт, що ринок засобів виробництва і сировини наразі набирає обороти, якщо порівнювати його з показниками ринку нерухомості, дефіцит фінансових ресурсів у суб'єктів малого й середнього підприємництва заважає їм на рівні з великими підприємствами отримувати постійний доступ до цих ресурсів. Тому для створення порівняння позицій в плані конкуренції малого і великого бізнесу регіональна та місцева влади разом з управлінням повинні підтримувати малий бізнес в плані розвитку їх виробничої бази та допомагати з організацією матеріально-технічного забезпечення. Дана допомога реалізується в оренді виробничої і нежитлової нерухомості, виділенні земельних ділянок, передачі в користування покинутих або неліквідних і недобудованих об'єктів, нереалізованого обладнання тощо. Суб'єктам малого підприємництва доцільно використовувати пільгову систему і систему стимулів, маючи за ціль знизити тарифи на централізоване водопостачання та електроенергію, регулярних передплат за сировину і матеріали, за оренду земельних ділянок та площі приміщень. Суб'єктам малого і середнього підприємництва варто приймати активну участь у вирішенні економічних проблем регіонів, що буде сприяти розміщенню серед них державних замовлень [49].

На сьогоднішній день податки є основним фінансовим інструментом для регулювання взаємовідносини малої, середньої і великої підприємницької діяльності з державою. Однією з найбільш актуальних проблем малого і

середнього бізнесу в Україні є особливості їх оподаткування. Саме зі становленням малого і середнього підприємництва пов'язують велику кількість дій, котрі здійснювалися і здійснюються органами державної влади з метою вирішення економічних і соціальних питань України. Механізм ефективної праці малих підприємств базується на методах системного підходу, економіко - статистичного моделювання і прогнозування, на синтезі ефективних форм, методів та дій щодо корегування діяльності малих підприємств, що включає в себе державну і соціальну підтримку малого й середнього підприємництва, як і системи його забезпечення, а також дозволяє прискорити його розвиток, підвищити вплив на соціальну сферу і в цілому підвищити добробут суспільства.

Механізм нормального функціонування малих підприємств базується на таких принципах [42, с. 64]:

- наукова обґрунтованість, тобто в процесі вибору механізму розвитку малого й середнього підприємництва необхідно мати на увазі вплив об'єктивних економічних законів, специфіку розвитку економіки країни, соціального та політичного життя суспільства, історичні та національні особливості становлення і розвитку малого й середнього підприємництва;

- комплексність, яка виражається як у розробці теоретичних основ пріоритетних напрямків розвитку малого й середнього підприємництва, так і у визначенні найбільш ефективних, оптимальних для даного етапу розвитку економіки тактичних прийомів і методів їх реалізації;

- системності підходу, що виражається в розробці і використанні форм, інструментів, методів, прийомів і способів реалізації зазначеного механізму;

- об'єктивність, який полягає у дослідженні факторів, що мають вплив на функціонування і розвиток малого й середнього підприємництва;

- доцільність та цілеспрямованість, що вказує на зрозумілу адресність підтримки малого й середнього підприємництва з визначенням мети, пріоритетів, напрямків, форм і способів їх реалізації, а також їх реальне ресурсне забезпечення в необхідних обсягах;

- безперервність, котра потребує регулярного розвитку малого й середнього підприємництва;
- динамічність, розробка зазначеного механізму – це процес, що потребує постійного розвитку та вдосконалення;
- координація взаємодії всіх елементів механізму, рівнів і форм підтримки, систем забезпечення малого й середнього підприємництва;
- оптимальність, яка передбачає вибір найбільш вигідних напрямів і диверсифікацію підприємницьких рішень в ході підтримки малого й середнього підприємництва;
- ефективність, яка передбачає результативність загальнодержавних і регіональних програм розвитку малого підприємництва.

За мету в даного механізму стоїть підвищення значимості та впливу малого й середнього підприємництва в процесі розвитку національної економіки, укріплення конкурентоспроможності на місцевому та міжнародному ринку, а також підсилення впливу на економічні та соціальні процеси в суспільстві.

Поставлена мета і сформульовані принципи дозволять вирішити такі завдання:

- забезпечити зростання кількісних показників економічного та соціального розвитку суспільства за рахунок діяльності малого й середнього підприємництва: зростання ВВП, збільшення кількості суб'єктів малого й середнього підприємництва, скорочення безробіття, збільшення надходжень до бюджету від суб'єктів малого й середнього підприємництва;
- сприяти розвитку конкуренції та обмеження монополізму;
- забезпечити інноваційний розвиток малого й середнього підприємництва базуючись на його технічній і технологічній перебудові;
- допомагати бути конкурентоспроможними малому й середньому бізнесу;
- підсилення соціального партнерства та підвищення соціальної відповідальності малого й середнього бізнесу.

Для того, щоб реалізувати вказані вище завдання потрібно впровадити належно працюючий механізм розвитку малого й середнього підприємництва, який матиме на собі мету активізувати людський фактор, та буде гнучким по відношенню до зовнішнього середовища керування суб'єктами малого й середнього підприємства, їх різносторонньої державної і недержавної підтримки. Впровадження даного механізму повинно забезпечити малим підприємствам належну ефективність і конкурентоспроможність на вітчизняному та міжнародних ринках, а також посилити їх вплив на економічні та соціальні сфери.

Механізм розвитку малого й середнього підприємництва являється об'єктом регулювання державної політики розвитку малого підприємства на всіх рівнях, який починає діяти за допомогою функцій управління, організації, аналізу, контролю, регулюванню та стимулюванню [56].

Становлення і функціонування малого й середнього підприємства в Україні має певні особливості, обумовлені дією зовнішніх і внутрішніх причин, що визначає специфічність впровадження вказаних вище функцій управління розвитком малого й середнього підприємства. На сучасному етапі динаміка і основні тенденції розвитку малого й середнього підприємства в Україні вказують на вплив негативних факторів, що блокують процес розвитку, і про нестачу дієвої системи управління ними на різних рівнях держави.

Фундаментом для механізму розвитку малого і середнього підприємства є нормативно-правові, організаційні, фінансово-кредитні, ресурсні та інформаційні системи його забезпечення. Нормативно-правове забезпечення закладено за основу належної роботи малого й середнього підприємства.

Держава, створюючи нормативно-правове середовище діяльності малого й середнього підприємства, з однієї сторони, забезпечує йому економічну свободу, надає права і гарантії на заняття впровадження законної підприємницької діяльності. З іншої сторони, воно вказує на обов'язки і додає

відповідальності малому і середньому підприємству.

Система нормативно - правового забезпечення, що корегує діяльність підприємців і надає гарантії на володіння майном, є функціонально обов'язковою для всіх суб'єктів малого й середнього підприємництва. Відсутність узгодженої державної стратегії розвитку малого й середнього підприємництва є причиною безсистемності нормативно – правового поля та суперечливості окремих нормативно – правових документів. Це в свою чергу перешкоджає ефективному розвитку підприємництва та породжує ряд проблем і протиріч. Зазвичай закони і правові акти, які регулюють підприємницьку діяльність, доповнюються та уточнюються іншими нормативними актами різних міністерств, відомств та органів виконавчої влади на різних рівнях.

Незважаючи на прийняті за останні роки нормативно-правові документи, які покращили розвиток малого й середнього підприємництва, система нормативно-правового забезпечення розвитку малого й середнього підприємництва потребує подальшого вдосконалення. Необхідно прагнути збільшити співпрацю між центральними, регіональними та місцевими органами державної влади та малим бізнесом, щоб оптимізувати вплив нормативно – правового середовища на розвиток малого бізнесу.

Удосконалення системи нормативно-правового забезпечення розвитку малого й середнього підприємництва пропонується здійснювати за такими основними напрямками:

- Розробка і прийняття нових документів, що забезпечують правові гарантії для суб'єктів бізнесу;
- Вдосконалення існуючих нормативно – правових актів для усунення суперечностей;
- Формування виваженої стратегії розвитку малого і середнього бізнесу на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду з урахуванням особливостей нашої історії;
- Постійний моніторинг законодавчих актів, які виступають

регуляторами підприємницької діяльності [47, с. 38].

Для розвитку малого і середнього бізнесу потрібна певна система організаційних інструментів, які будуть контролювати діяльність цих підприємств на різних рівнях управління. Основним завданням органів, які здійснюють сприяння розвитку малого й середнього підприємництва на глобальному рівні, є розробка впровадження єдиних підходів щодо структуризації його підтримки, постановка пріоритетності допомоги суб'єктам малого підприємництва, винаходження і реалізація необхідної державної політики та її фінансове забезпечення [51, с. 178].

Елементи структури системи підтримки розвитку малого та середнього бізнесу змінюються декілька разів за рік на різних рівнях управління в залежності від об'єктивних та суб'єктивних факторів. Таким чином, система є динамічною. У даний час система організаційного забезпечення розвитку малого й середнього підприємництва включає структурні елементи, представлені в таблиці 2.3.

Отже, основні завдання державних органів на регіональному рівні, пов'язані з підтримкою малого бізнесу, полягають у створенні сприятливих умов для його розвитку, розробці та впровадженні програм розвитку малого підприємництва та розвитку інфраструктури, на яку можна буде розраховувати малому і середньому бізнесу, координація діяльності всіх елементів системи малого й середнього підприємництва.

Таблиця 2.3 – Структурні елементи організаційної системи забезпечення розвитку малого й середнього підприємництва

На державному рівні	На регіональних рівнях
Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва	координаційні ради з питань розвитку підприємництва при обласних державних адміністраціях; територіальні представництва державного підприємництва; інститути уповноважених з питань захисту прав підприємців
Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України	головні управління економіки при обласних державних адміністраціях та їх структурних підрозділів.
Антимонопольний комітет України	обласні територіальні відділення Антимонопольного комітету України; регіональні фонди підтримки малого підприємництва.
Міністерство фінансів України	незалежні державні, змішані та приватні фонди розвитку малого й середнього підприємництва, бізнес-центри, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферту технологій, лізингові компанії, консультативні центри
Фонд державного майна України	регіональні відділення Фонду державного майна України; комерційні банки, інвестиційні компанії і фонди; страхові компанії; спеціалізовані кредитно-гарантійні установи.
Український фонд підтримки підприємництва	регіональні фонди підтримки підприємництва
Державна служба зайнятості України	обласні центри зайнятості, громадські організації з підтримки і сприяння розвитку малого підприємництва: асоціації та спілки підприємців, центри сприяння розвитку малого й середнього підприємництва.
Пенсійний фонд України	головні управління Пенсійного фонду України в областях

Джерело: складено автором на основі [72]

3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва

Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва може бути дуже корисним для визначення ефективних заходів і політик в цій галузі. Деякі країни впроваджують спрощену систему оподаткування для малих підприємств, що дозволяє зменшити податкове навантаження та спростити процедури звітності. Це стимулює підприємництво та збільшує його доступність. У табл. 3.1 представлені особливості зарубіжного досвіду державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва.

Розвиток малих підприємств є однією з умов формування ринкових відносин, економічної стабільності, життєздатності. Передовий зарубіжний досвід свідчить, що системи підтримки цього сектору економіки мають бути створені на законодавчому та фінансовому рівнях. Сьогодні розвиток малого бізнесу в Україні є суперечливим з точки зору повної державної підтримки, але реального прогресу щодо конкретної допомоги не спостерігається, тоді як розвиток малого бізнесу в інших країнах активно заохочується та підтримується державною владою [74].

Враховуючи сучасну ситуацію, вивчення зарубіжного досвіду стає важливим для України, визначаючи актуальність, теоретичну та практичну значущість запропонованого дослідження. Сьогодні малий бізнес є невід'ємною частиною економіки більшості промислово розвинених країн. Тому, враховуючи реальний внесок цих підприємств у виробничі сфери зайнятості, інновацій, добробуту тощо, все більше уваги приділяється господарській діяльності цих підприємств [73].

Таблиця 3.1 – Особливості зарубіжного досвіду державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва

Назва країни	Особливості державної підтримки розвитку МСП
США	<ul style="list-style-type: none"> – Програми кредитування та грантів для малих підприємств – Створення спеціалізованих бізнес-інкубаторів та акселераторів – Підтримка інноваційних стартапів через фінансування та консультивання – Закупівлі державних організацій від малих підприємств – Зменшення податкового тягаря для малих підприємств
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> – Підтримка фінансування та кредитування для малих і середніх підприємств – Створення спеціалізованих бізнес-центрів та консалтингових служб для підприємців – Навчальні програми та тренінги для розвитку підприємництва – Програми підтримки експорту та відкриття нових ринків – Стимулювання інновацій через фінансову підтримку, дослідження та розробки
Велика Британія	<ul style="list-style-type: none"> – Надання субсидій, грантів та низькопроцентних кредитів для малих підприємств – Створення бізнес-інкубаторів та центрів підтримки підприємництва – Фінансова підтримка інновацій та досліджень – Програми освіти та навчання для розвитку підприємництва – Закупівлі державних організацій від малих підприємств
Австралія	<ul style="list-style-type: none"> – Фінансова підтримка та кредитування для малих і середніх підприємств – Програми консультивання та підтримки бізнесу – Сприяння експорту та відкриттю нових ринків – Програми навчання та освіти для розвитку підприємництва – Закупівлі державних організацій від малих підприємств
Китай	<ul style="list-style-type: none"> – Стимулювання кредитування малих підприємств через спеціалізовані програми – Створення фондів підтримки малого і середнього підприємництва – Програми навчання, консультивання та підтримки для розвитку бізнесу – Фінансова підтримка інновацій та технологій – Стимулювання експорту та розвитку зовнішніх ринків
Швейцарія	<ul style="list-style-type: none"> – Підтримка малого і середнього підприємництва через низькопроцентні кредити та гранти – Створення спеціалізованих бізнес-центрів та інкубаторів – Фінансова підтримка досліджень, інновацій та розвитку технологій – Програми навчання та освіти для підприємців – Стимулювання експорту та міжнародної співпраці
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> – Фінансова підтримка малого і середнього підприємництва через кредитні програми та гранти – Створення бізнес-інкубаторів та центрів підтримки підприємництва – Програми навчання та підготовки для розвитку підприємництва – Стимулювання інновацій та досліджень – Фінансова підтримка для розвитку міжнародних ринків та експорту

Джерело: складено автором на основі [74]

У Великобританії державна підтримка малого бізнесу значно

активізувалася в другій половині 20 століття. У країні сформульовано різноманітні організаційні заходи та стратегічні плани, головною метою яких є усунення адміністративних перешкод для розвитку малого бізнесу, переважно адміністрування ПДВ, коригування умов фінансування та зміни соціальної політики. Уряд Великобританії розглядає сектор малого бізнесу як найбільш динамічний засіб підвищення процвітання країни та забезпечення її конкурентоспроможності на світових ринках [73].

Підприємницький сектор у США виступає основою розвитку економіки та розвитку національної безпеки. Найважливішими важелями державної підтримки розвитку малого бізнесу у цій країні є [73]:

- видача державних позик: Програми мікрофінансування – короткострокові позики до 50 000 доларів США;
- кредитна програма до 10 років (на доповнення оборотних коштів) і до 25 років (на придбання основних засобів) для малих підприємств, які не мають права на кредитування через звичайні кредитні канали;
- розвиток венчурного капіталу;
- експортне фінансування завдяки програмі «Експорт Експрес» – призначена для розширення експортних ринків, підтримка позик і кредитних ліній до 500 000 доларів США. Тисячі доларів, спрямовані на створення обсягу продажу оборотного капіталу, необхідного для збільшення та підтримки експорту;
- реалізація програми аудиторії малого бізнесу – це набір програм, які мають на меті надання допомоги у розвитку малого бізнесу, інформаційній підтримці та сприянні успіху у цій галузі.
- консультування та навчання – це набір програм, котрі спрямовані на консультації з новими суб'єктами малого бізнесу;
- надання допомоги на випадок стихійного лиха;
- поширення необхідності дотримання законів і правил, ведення «чесної гри» [73].

Приватні компанії поширені в Японії. Більшість населення працює в

бізнесі, а Японія – це сімейний бізнес, де ролі та обов'язки передаються з покоління в покоління. Частка малих і середніх підприємств у країні становить 95%, а зайнятість таких підприємств становить близько 75%. Зв'язок між малим і великим бізнесом потребує окремої згадки. Результатом є 55% частки галузі для малих фірм, тим більше, що ці фірми стали гравцями в технологічному ланцюжку виробництва [73].

Великі корпорації вирішують, які дії є найкращими для них, залучаючи малі підприємства, які в першу чергу обслуговують їх. Наприклад, поруч із великим супермаркетом є теплиці, якими керує приватна компанія, яка вирощує овочі та постачає супермаркет. Принесіть користь як бізнес-одиницям, так і клієнтам [63, с. 87].

Японія має свою власну політику стосовно малого та середнього бізнесу, яка підтримує і захищає близько 4.2 мільйони японських підприємців. Регіональні банки продовжують працювати з цими підприємцями завдяки даній політиці. Ця політика підтримується, оскільки малі підприємства та їхні працівники мають право голосу та надають значні можливості працевлаштування. МСП зберігають сильний політичний вплив і максимально використовують свої організаційні структури для забезпечення постійного захисту. Однак вони все більш безпорадні і під впливом великих корпорацій, щоб забезпечити своє виживання. Це пов'язано з уповільненням економічного зростання [36, с. 41].

Позитивний розвиток підприємництва в Китаї пояснюється тим, що вплив політики на ринкові перетворення підпорядковується залученню інвесторів. Район ще не розвинув багато переваг та створив сприятливі умови для закладу. В КНР про малий і середній бізнес турбується Національна комісія з розвитку і реформування, в межах її можливостей був заснований департамент малого та середнього бізнесу. Також мале підприємництво обслуговувалося з боку Китайського центру координування та кооперації бізнесу (КЦККБ). Даний центр аналізував стан і головні проблеми малого і середнього бізнесу та сприяв організації торговельних заходів, проведення

ділових переговорів, а також займався практикою з новими кадрами, консультував та інформував їх. При освоєнні міжнародних ринків Китай також не залишався в стороні та надав свою підтримку підприємцям. [42, с. 64].

Держава надає фінансову підтримку малим підприємствам у вигляді субсидій, низькопроцентних кредитів або грантів. Це допомагає забезпечити доступ до капіталу та знижує фінансові ризики для підприємців. Створення спеціалізованих центрів, які надають менторство, консультування та доступ до ресурсів, сприяє розвитку малих підприємств. Це допомагає новим підприємцям отримати необхідні знання та контакти для успішного запуску та розвитку бізнесу. Деякі країни встановлюють квоти для закупівель товарів та послуг у малих підприємств. Це дозволяє забезпечити стабільний попит на їхню продукцію та послуги і стимулює розвиток малих бізнесів. Держава інвестує у підготовку та навчання молодих підприємців, надаючи їм доступ до курсів, тренінгів та інших освітніх програм. Це допомагає підвищити рівень підприємницької компетентності та підтримує розвиток малого і середнього бізнесу.

Отже, важливо враховувати, що ефективність державної підтримки малого і середнього підприємництва залежить від контексту та особливостей кожної конкретної країни. При впровадженні заходів підтримки варто адаптувати іноземний досвід до внутрішніх потреб та умов розвитку підприємництва в Україні.

3.2. Основні проблеми фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні

Малий бізнес за кордоном розвивався в умовах постійної та ефективної підтримки на рівні національного законодавства та інституцій, надання

«дешевих» кредитів, зниження податків, гарантованих банківських кредитів, консультування щодо створення, інформації для створення підприємств та інституцій. Їх розширення та вдосконалення та інноваційні центри. Підтримка малого бізнесу в усьому світі є прямим обов'язком держав, оскільки малий бізнес має набагато менший потенціал для модернізації, залучення фінансових ресурсів та конкурентоспроможності товарів і послуг.

Україна має деякі основні проблеми щодо фінансового забезпечення малих і середніх підприємств (МСП). Однією з найбільших проблем є високий рівень відсоткових ставок на кредити для МСП в Україні. Це ускладнює доступ до фінансування та створює фінансове навантаження на підприємства. У табл. 3.2 представлені проблеми фінансового забезпечення МСП в Україні.

Банки в Україні часто вимагають велику кількість документів і додаткових гарантій для надання кредиту МСП. Це ускладнює процес отримання фінансування та призводить до відмов у кредитуванні для багатьох підприємств. Українські МСП часто зіштовхуються з проблемою відсутності доступу до ринку капіталу. Відсутність альтернативних джерел фінансування обмежує можливості розвитку та інвестицій в підприємства.

Таблиця 3.2 – Проблеми фінансового забезпечення МСП в Україні

Проблема фінансового забезпечення	Шляхи вирішення проблем
Високі відсоткові ставки на кредити	– Зниження відсоткових ставок на кредити для МСП
Обмежений доступ до кредитів	– Спрощення процедур отримання кредитів для МСП
Відсутність доступу до ринку капіталу	– Розвиток альтернативних джерел фінансування МСП
Недостатня розуміння ризиків	– Підвищення фінансової грамотності серед підприємців
Корупція та недостатня прозорість	– Зміцнення боротьби з корупцією та забезпечення прозорості
Низький рівень фінансової грамотності	– Запровадження програм фінансової освіти для МСП

Джерело: складено автором на основі [72]

Багато банків і фінансових установ в Україні не мають достатнього

розуміння сектору МСП та його особливостей. Це може призводити до високих вимог щодо гарантій, або навіть до відмови у наданні кредитів через неправильну оцінку ризиків. Корупція та недостатня прозорість у фінансовому секторі можуть стати перешкодою для МСП. Недобросовісні практики можуть призводити до зростання вартості фінансування та ускладнювати доступ до кредитів [72].

Низький рівень фінансової грамотності серед підприємців та менеджерів МСП може призводити до неправильного управління фінансами та знижувати їх шанси на отримання фінансування. Малому бізнесу в Україні гостро не вистачає фінансових ресурсів, необхідних для розвитку. Єдиним джерелом засобів до існування малого бізнесу залишається самофінансування. Розвиток українського малого бізнесу здійснюється в умовах різко обмежених фінансових ресурсів у національному та місцевих бюджетах та відсутності ефективної системи кредитування, страхування тощо. Комплексний аналіз та довідка про передовий досвід розвитку та підтримки малого бізнесу свідчить про необхідність комплексної системи державної підтримки розвитку галузі, запровадження цивілізованої правової бази для ефективного розвитку малого бізнесу.

Отже, вищенаведені проблеми ускладнюють розвиток МСП сектору в Україні та обмежують їх потенціал для створення робочих місць, інновацій та економічного зростання. Продовження реформ та прийняття заходів для поліпшення фінансової підтримки МСП можуть сприяти подоланню цих проблем.

3.3. Рекомендації щодо удосконалення державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні

Для удосконалення державної підтримки малого й середнього

підприємництва (МСП) в Україні можна розглянути наступні рекомендації:

Зниження адміністративного тягаря. Спрощення процедур реєстрації, ліцензування та оподаткування для МСП, зменшення бюрократичних перешкод та впровадження електронних сервісів для забезпечення швидкості та легкості здійснення підприємницької діяльності.

Поліпшення доступу до фінансування. Запровадження спеціальних програм та фінансових інструментів, які забезпечують доступні кредити та інвестиції для МСП. Зниження відсоткових ставок на кредити та розширення можливостей отримання грантів та субсидій.

Розвиток інфраструктури та бізнес-екосистеми. Створення інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів та технологічних парків для підтримки розвитку МСП. Забезпечення доступу до сучасних технологій, наукових досліджень та ринків для сприяння інноваційності та конкурентоспроможності МСП.

Навчання та підтримка підприємців. Запровадження програм навчання, консультацій та підтримки для МСП з питань управління, маркетингу, фінансів, експорту та інших аспектів підприємницької діяльності. Розвиток культури підприємництва та підтримка молодих підприємців.

Залучення приватного сектору. Створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримка партнерства між державою та приватним сектором для розвитку МСП. Стимулювання приватних інвестицій в МСП через податкові пільги, зниження ризиків та створення сприятливих умов для бізнесу.

Захист прав та інтересів МСП. Запровадження ефективних механізмів захисту прав власності, зменшення корупції та недобросовісної конкуренції. Забезпечення прозорості та відкритості у взаємодії з органами влади та контролюючими організаціями.

Вищенаведені рекомендації можуть сприяти покращенню державної підтримки малого й середнього підприємництва в Україні, стимулювати їх розвиток, збільшити кількість робочих місць та сприяти економічному зростанню країни.

Україна наразі працює над покращенням способів регулювання та

розвитку МСП, одним з яких є поліпшення системи оподаткування, а саме – встановлення єдиного податку. Цей вид оподаткування є спільним з аналогічними платежами в інших країнах, які мають на меті спростити роботу з оподаткуванням для тих, хто отримує малий дохід, шляхом заміни декількох податків на один. Причинами введення єдиного податку є спрощення оподаткування, зменшення кількості платежів та спрощення процесу звітування. Причини введення спрощеної системи оподаткування бувають різні. В деяких країнах застосовуються знижені податкові ставки для приваблення іноземних інвесторів через відсутність в їх країнах фінансової стабільності, у інших через відсутність ефективної системи оподаткування, а в деяких змушені встановлювати низькі ставки для компаній, що мають великі прибутки завдяки корумпованому управлінню. Отже, якщо країна є настільки бідною, що не може забезпечити ефективність загальної системи оподаткування – рекомендується використовувати спрощену систему оподаткування, зокрема єдиний податок [28].

Відмова від спрощеної системи оподаткування не означає, що малі підприємства автоматично перейдуть на загальну систему оподаткування. Але це може призвести до тінізації великої частини МСП. Що зменшить надходження до місцевих бюджетів, оскільки деякі види діяльності можуть бути рентабельними лише за умови спрощеної системи оподаткування. Можна зробити висновок, що немає ніякої користі від скасування, але вона потребує реформування. Беручи до уваги багаторічний досвід держав-членів ЄС та руйнівні наслідки певних реформ щодо єдиного податку в Україні, здається доцільним звільнити від податку на додану вартість платників єдиного податку III групи, річний дохід яких не перевищує 1млн. грн. (варто зазначити, що якщо дохід платника податків більший за озвучену суму, то спрощена система оподаткування не буде до нього використовуватися). Важливо збільшити відповідальність всіх платників єдиного податку, зокрема, за порушення законодавства про працю, такі як відсутність підписаних трудових договорів з найманими працівниками, тим паче що дане порушення саме по

собі веде до отримання великого штрафу а так – до втрати грошей підприємством.

Система спрощеного оподаткування є найбільш поширеною серед альтернативних систем оподаткування для малих підприємств і є важливим кроком у покращенні українського податкового клімату. Базуючись на практичному досвіді впровадження спрощеної системи оподаткування в Україні, можна стверджувати про позитивний вплив на сектор малого та середнього бізнесу. Один з головних пріоритетів української державної політики – це підтримка малого та середнього бізнесу, і для цього необхідно використовувати податкові інструменти для покращення умов функціонування підприємництва. Тому вдосконалення спрощеної системи оподаткування має велике значення для розвитку МСП в Україні і є одним з ключових інструментів державної підтримки малого і середнього бізнесу.

На нашу думку, розвиток МСП в Україні потрібно здійснювати за такими напрямками:

1. Фінансова підтримка МСП. На прикладі європейських країн, необхідними є наступні кроки [29, с. 182]:

– пільгове кредитування на рівнях тої чи іншої області та на рівні країни – це коли надають грошову допомогу, щоб підтримати підприємства. Пільгова грошова допомога має меншу відсоткову ставку ніж звичайний банківський кредит та має більший період на віддачу позики. Отримати кредит за зниженими ставками можна максимум на 10 років та звільнитися від сплати відсотків по кредиту за перші 1-2 роки.

– гарантії спеціалізованих банків за кредитами;

– введення дотацій на пільгове кредитування;

– пайова участь інвестиційних компаній у фінансуванні діяльності МСП.

Необхідними діями для розвитку малого та середнього бізнесу є допомога у придбанні чи оренді приміщень, залучення вкладів мешканців до регіональних інвестицій, спрощення фінансово – господарського обліку та

розрахунку податкових платежів, зменшення обсягу податкової звітності, яка надсилається до податкових органів. Для цього потрібна підготовка та впровадження законів, постанов, спрощення процедури реєстрації та ведення обліку, відповідальність за боротьбу з корупцією на шляху до отримання фінансово-кредитної допомоги з боку держави.

Для того, щоб підтримати малі підприємства, необхідно створити фонди, які будуть фінансуватися великими комерційними організаціями і допомагатимуть забезпечити успішну діяльність підприємств. Також потрібно створювати інші інфраструктурні об'єкти, такі як інформаційні та аналітичні центри, фонди розвитку, агентства малого і середнього бізнесу, бізнес – інкубатори, навчальні центри, кредитні спілки та об'єднання підприємців і т.д.

2. Адміністративна підтримка МСП включає в себе такі кроки:

- розроблення і реалізація заходів щодо розвитку та підтримки МСП;
- регулярний оперативний моніторинг дій малого підприємництва на різних рівнях;
- стабілізація відносин органів місцевого самоврядування і державних органів влади, які були поставлені підтримувати малий бізнес..

3. Інноваційна підтримка МСП. Вона має включати державні інвестиційні субсидії (надбавки), які були введені в Східній Європі. Такі надбавки зазвичай надаються без умов повернення та не оподатковуються, що може зробити їх більш ефективними. Ми також вважаємо, що для збільшення частки інноваційних МСП держава повинна збільшити кошти на інноваційну діяльність, оскільки, як правило, їх розробка та впровадження здійснюється за рахунок власних коштів[23, с. 21].

4. Інформаційна підтримка МСП. Для того, щоб допомогти МСП приймати швидкі рішення, необхідно створювати спеціальні сайти, оскільки офіційні сайти державних органів влади можуть бути повільними у вирішенні актуальних питань. Варто взяти за приклад програми, що запроваджуються в країнах – членах ЄС, такі як EU4Business, Women in Business і European Fund for Southeast Europe. Ці програми надають доступ до потрібної інформації та

допомагають МСП знайти рішення швидко та без зайвих перешкод.

Для того, щоб розвиватися успішно, МСП в Україні повинні мати жорстку антимонопольну політику щодо малого бізнесу, захист від недобросовісної конкуренції та створення стимулів для чесної конкурентної боротьби. Крім того, необхідно забезпечити рівні умови для всіх малих підприємств стосовно укладання договорів на державні замовлення.

За останні роки спостерігається покращення умов ведення малого та середнього бізнесу в Україні завдяки прогресивним та позитивним змінам, спрямованим на ефективне регулювання та підтримку МСП вітчизняної економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки.

Отримані знання про те, що фінансові ресурси постійно рухаються, від інших ресурсів їх відрізняє грошова форма існування та те, що вони належать до конкретно визначеного суб'єкту, ефективне використання отримання прибутку й економічного зростання організації. Підприємцям, котрі піклуються про фінансову стійкість і стабільність своєї справи особливо важливо ефективно розподіляти свої фінансові ресурси, за їх видами діяльності та в часі.

Досліджено, що в умовах збройної агресії діяльність підприємства має бути спрямована на зменшення негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, забезпечення фінансової стійкості та успішного виконання запланованих дій. Для досягнення цього потрібно ефективно управляти фінансовими ресурсами, що означає планування, організацію, мотивацію і контроль, які необхідні для досягнення мети підприємства. Керуючий суб'єкт повинен впливати на керований об'єкт з метою досягнення успішних результатів.

Виявлено, що державна економічна політика базується на досвіді і це осмислений вплив держави на суб'єкти господарювання та їх дії в економічному середовищі, котрий спрямований на стабілізацію та покращення економічної системи в цілому, щоб забезпечити стабільне та ефективне функціонування суспільного відтворення на основі нових технологій. Об'єктами правового регулювання фінансового забезпечення малого й середнього підприємництва є явища в економіці і процеси, що виступають фундаментальними і функціональними частинами економічної системи.

Досліджено, що розвиток малого та середнього підприємництва є однією

з найважливіших характеристик ринкової економіки і основним стимулятором постійного розвитку національної економіки країн світу. Підприємницька діяльність це гарний індикатор національної економіки, вона виступає своєрідним «лакмусовим папірцем». Тому чим сильніше буде розвиватись малий та середній бізнес, тим більше може сприяти це для забезпечення стабільності економіки країни в цілому. В таких умовах держава повинна сприяти розвитку цього сектору економіки через спеціальні програми та пільги що сприятимуть збільшенню кількості підприємств малого та середнього бізнесу та зростанню їх економічної активності.

Зазначено, що до політико-економічної кризи та війни в Україні, великі підприємства займали найбільшу частку серед прибуткових підприємств України. Проте після 2022 р. ситуація змінилась – зараз в українській економіці велику роль відіграють малі підприємства за кількістю прибуткових підприємств та середні підприємства. Проведене дослідження свідчить про орієнтацію малого бізнесу на експорт, як вказувалося раніше, 27% опитаних малих підприємств вже здійснили вхід на закордонні ринки, тоді як 30,3% опитаних підприємців мають це на меті або хоча б в планах на майбутнє. Також малі підприємства мають заохочені до розвитку власного бізнесу та планують для цього здійснювати реінвестування отриманих прибутків в бізнес.

Дослідження показали, що на регіональному рівні головна мета органів підтримки розвитку малого підприємництва полягає в створенні умов для його успішного зростання. Цього можна досягти через розробку та реалізацію програми розвитку малого бізнесу що базується на соціальному партнерстві з місцевими органами влади. Також необхідно формувати та підтримувати інфраструктуру для підтримки малого та середнього бізнесу та забезпечувати координацію між усіма елементами системи такого бізнесу.

Виявлено, що держава надає фінансову підтримку малим підприємствам у вигляді субсидій, низькопроцентних кредитів або грантів. Це допомагає забезпечити доступ до капіталу та знижує фінансові ризики для підприємців.

Створення спеціалізованих центрів, які надають менторство, консультування та доступ до ресурсів, сприяє розвитку малих підприємств. Це допомагає новим підприємцям отримати необхідні знання та контакти для успішного запуску та розвитку бізнесу. Деякі країни встановлюють квоти для закупівель товарів та послуг у малих підприємств. Це дозволяє забезпечити стабільний попит на їхню продукцію та послуги і стимулює розвиток малих бізнесів. Держава інвестує у підготовку та навчання молодих підприємців, надаючи їм доступ до курсів, тренінгів та інших освітніх програм. Це допомагає підвищити рівень підприємницької компетентності та підтримує розвиток малого і середнього бізнесу.

Досліджено, що низький рівень фінансової грамотності серед підприємців та менеджерів МСП може призводити до неправильного управління фінансами та знижувати їх шанси на отримання фінансування. Малому бізнесу в Україні гостро не вистачає фінансових ресурсів, необхідних для розвитку. Єдиним джерелом засобів до існування малого бізнесу залишається самофінансування. Розвиток українського малого бізнесу здійснюється в умовах різко обмежених фінансових ресурсів у національному та місцевих бюджетах та відсутності ефективної системи кредитування, страхування тощо. Комплексний аналіз та довідка про передовий досвід розвитку та підтримки малого бізнесу свідчить про необхідність комплексної системи державної підтримки розвитку галузі, запровадження цивілізованої правової бази для ефективного розвитку малого бізнесу.

Зазначено, що обов'язковою умовою для нормального розвитку МСП в Україні є сильна антимонопольна політика в сфері малого бізнесу; гарантії безпеки від недобросовісної конкуренції, а також стимули для чесної конкурентної боротьби; рівні права для всіх малих підприємств з укладання угод по державним замовленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К.: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. 115 с. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Бюджетний кодекс України із змінами і доповненнями: затверджений Законом України № 2456-VI від 08.07.2010 р. Документ 2456-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.05.2022, підстава – 2042-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144. Документ 436-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.003.2023, підстава – 1909-ІХ . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Документ 2755-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.05.2023, підстава – 2214-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. Документ 435-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 28.04.2023, підстава – 2989-ІХ, 2970-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». URL: <http://surl.li/gsyjx>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 23, ст.873. Документ 1193-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2022, підстава – 1089-ІХ.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-18#Text>
8. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 47, ст.532. Документ 3392-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 28.04.2023, підстава – 2989-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17#Text>
 9. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158. Документ 222-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
 10. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23. Документ 4618-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
 11. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 7, ст.35. Документ 2157-III, чинний, поточна редакція – Редакція від 10.06.2012, підстава – 4731-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text>
 12. Про інноваційну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266. Документ 40-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
 13. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. Документ 848-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
 14. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 47, ст. 646. Документ

- 1560-XII, чинний, поточна редакція – Редакція від 10.12.2021, підстава – 1881-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
15. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.96 р. Документ 93/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 22.03.2022, підстава – 2139-IX. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/171873__696621
16. Про підприємництво: Закон України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 14, ст.168. Документ 698-XII, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.02.2022, підстава – 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
17. Близнюк О. П. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємствах роздрібною торгівлі України // Проблеми економіки. 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=PeKon_2014_3_28
18. Бондаренко О. С. Система оцінки ефективності управління фінансами підприємства у сучасних умовах // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ipd_2016_16_6
19. Воронкова В. Г. Основи підприємництва: теорія та практика : навч. посіб. К: Ліра-К, 2014. URL: <https://magnolia.lviv.ua/?p=1287>
20. Григораш О. В., Терьошина Ю. О. Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України // Бізнес-інформ. 2017. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2017_11_34

21. Гриценко Л. Л. Фінанси підприємств: практикум: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2017. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Finansi-pidpriyemstv-2016.pdf>
22. Гуменюк М. М., Стрілак Ю. В. Фінансово-економічний механізм забезпечення ефективності функціонування підприємства: теоретико-методологічний аспект // Причорноморські економічні студії. 2017. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/22_2017/21.pdf
23. Денисенко М. П., Колісніченко П. Т., Гомон Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку малого й середнього підприємництва у контексті забезпечення його економічної безпеки // Інвестиції: практика та досвід, 2021. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2021/5.pdf
24. Денисенко М. П., Колісніченко П. Т., Гомон Н. М. Інноваційні засади забезпечення економічної бази малого та середнього підприємництва // 2022. №3. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/3.pdf
25. Дернова І. А., Боровик Т. М. Вплив COVID-19 на стан малого та середнього бізнесу в Україні та Європі. Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку // Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 2022. С. 152-156.
26. Дехтяр Н. А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання. Монографія. К: Ліра-К, 2015. 182 с.
27. Дикань В. Л., Шраменко О. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання суб'єктів малого та середнього бізнесу. Стратегічні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств у цифровому економічному просторі: колективна монографія / За ред. д.е.н., проф. Ареш'євої О. В. Київ: ФОП Маслаков, 2019. С. 47–55.
28. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час // Економіка та суспільство. 2022. №38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>

29. Дякуновський О. Є. Щодо державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва в умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) у Республіці Польща та Україні // Knowledge, Education, Law, Management. 2020. № 3 (31). Vol. 1.
30. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи // Економіка та держава. 2020. № 3. С. 42–45. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2020/10.pdf
31. Забедюк М. С. Основні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Детермінанти та імперативи розвитку фінансової архітектури України». 22 квітня 2021 р, м. Луцьк. С. 16-18. URL: https://lntu.edu.ua/sites/default/files/fls/zbirnik_tez_2021_rik_compressed_1.pdf
32. Зятіна Д. В. Удосконалення правового статусу відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб // Підприємництво, господарство і право. 2021. № 4. С. 93–98.
33. Калашнікова Т. В., Калашнікова А. О. Інституційні засади державної підтримки розвитку аграрного сектора // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. Вип. 2 (42). С. 58-67.
34. Карпишин Ю. А., Сус Л. В. Податкові механізми регулювання діяльності агрохолдингів в Україні. 2019. С. 209–217.
35. Квасаній З. В., Сисин З. І., Щербан О. Я. Економіко-правові проблеми функціонування та розвитку малого підприємництва в Україні // Економіка і суспільство. 2018. №14. С. 371–375.
36. Клочко А. М. Заходи державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах пандемії. Актуальні питання діяльності суб'єктів господарювання в умовах пандемії COVID-19 // матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 26 лютого 2021 р.). Харків: ХНУВС. 2021. С. 40–43.

37. Книшек О. О., Тарасенко Ю. О. Фінансовий аналіз діяльності підприємства в умовах економічної нестабільності // Економічний простір. 2018. №139. С. 171–181.
38. Коритін Д. С. Правове регулювання господарської діяльності малих та середніх підприємств : монографія / Нац. акад. прав. наук України ; НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України. Харків, 2021. 240 с.
39. Костенко О. В. Проблеми державного регулювання підприємницької діяльності: Теорія та практика економіки та інтелектуальної власності, 2018. 194 с.
40. Кузнецова С. А. Фінансовий менеджмент: навч. посіб., 2014. 124 с.
41. Мальований М. І., Осіпова А. А. Кредитні аспекти державної підтримки сільськогосподарського виробництва України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського // Серія: Економіка і управління. 2020. №4. С. 96–120.
42. Мірошник Р. О., Прокоф'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. №1. С. 63–71.
43. Гадзало Я. М., Гладій М. В., Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Модернізація державної політики розвитку аграрної сфери України: виклики, шляхи вирішення : монографія. Київ: Аграрна наука, 2020. 330 с.
44. Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. №61.
45. Омельченко Л. С. Фінансовий менеджмент. Навчальний посібник. Маріуполь, 2016. 235 с.
46. Осіпова А. А. Еволюція та сутність державного регулювання аграрного сектору економіки. Соціально-економічні засади формування економічної системи України. Умань, 2019. 140 с.
47. Осіпова А. А. Аналіз результативності державної підтримки

- сільськогосподарського виробництва в Україні // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2020. №38. С. 37–41.
48. Паяк К., Волік В., Словська І. Розвиток бізнесу в Україні в умовах євроінтеграції // Підприємництво та проблеми сталого розвитку. 2021. №8. С. 730–741.
49. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні // Приазовський економічний вісник. 2021. №2.
50. Пронько Л. М., Кулик Н. М. Напрями реалізації державної підтримки аграрного сектору економіки в ринкових умовах господарювання // Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. №1. С. 23–32.
51. Родченко В. Б., Гекун Г. П. Механізми інституціалізації довіри, як основа інноваційного розвитку підприємницького середовища: Розвиток підприємництва в Україні // «Безпека здійснення господарської діяльності». збірник наукових праць за підсумками круглого столу. Харків, 2018. 177 с.
52. Лупенко Ю. О., Шаикуояк О. Г., Малік М. Й. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Київ, 2017. 204 с.
53. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. та ін. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2019. 374 с.
54. Степаненко О. І. Аналітична оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2016. №21. С. 206–212.
55. Фастовець А. А. Фінанси малого бізнесу. Навчальний посібник. 2013. 302 с.
56. Фертікова Т. М. Напрями вдосконалення державного регулювання малого бізнесу в Україні // Ефективна економіка. 2021. №5. URL:

- http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2021/91.pdf
57. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / За заг. ред. І. О. Школьник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 368 с.
58. Фінансовий менеджмент: підручник / за заг. ред. Т.А. Говорушко. Львів: «Магнолія 2006», 2014. 344 с.
59. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. За заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень. К.: Центр учбової літератури, 2014. 488 с.
60. Буряк Л. Д., Білик М.Д., Білик М.Д. та ін. Фінансовий менеджмент. Практикум : навч. посібник. 2015. 335 с.
61. Ганечко І. Г., Ситник Г.В., Андрієць В.С. та ін. Фінансовий менеджмент: методика розв'язання практичних завдань: навч. посіб. Київ, 2015. 244 с.
62. Дема Д. І., Дорохова Л.М., Віленчук О.М. та ін. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Житомир, 2014. 478 с.
63. Фурман І. В., Пронько Л.М. Формування державної програми підтримки підприємств - агровиробників України з урахуванням світового досвіду // Економіка АПК. 2019. №11. С. 85–89.
64. Хаджинова О. В., Курятник М.С. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств України // Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. 2018. №18. С. 120–126.
65. Халатур С. М., Кубасова Є.М. Особливості фінансової діяльності підприємств сільськогосподарської галузі // Економіка та держава. 2017. №8. С. 53–56.
66. Черевко Г. В. Державне регулювання діяльності агрохолдингів в умовах конкуренції в сільському господарстві // Аграрна економіка. 2019. №1. С. 67–78.
67. Чуєнко В. І., Кузьмич А. А. Актуальні проблеми та перспективи реформування державного регулювання підприємницької діяльності в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №5. С. 91–95.

- 68.Шабатура Т. С., Галицький О. М. Державне регулювання в контексті нарощення економічного потенціалу агропродовольчих підприємств України // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. №3. С. 89–99.
- 69.Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства навч. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2014. 436 с.
- 70.Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств : навч. посіб. 2012. 341 с.
- 71.Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstst.gov.ua>
- 72.Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-dilovoyi-aktivnosti-cherez-vtrati-vid-povnomasshtabnoyi-viyni--dani-opituvannya-pidpriyemstv-u-listopadi>
- 73.Офіційний сайт The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>
- 74.Офіційний сайт OECD. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3b8d797e-en/index.html?itemId=/content/component/3b8d797e-en>

Додаток А

Галузева структури малого і середнього підприємництва у 2022 році

Таблиця А.1 – Галузева структура МСП України у 2022 році

Галузі	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва
Сільське, лісове та рибне господарство	2391	74184
Промисловість	4824	118837
Будівництво	792	49465
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2972	834696
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1144	94652
Тимчасове розміщування й організація харчування	276	57300
Інформація та телекомунікації	328	146575
Фінансова та страхова діяльність	245	9960
Операції з нерухомим майном	385	90166
Професійна, наукова та технічна діяльність	559	120985
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	847	45705
Освіта	52	11604
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	290	21795
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	110	12934
Надання інших видів послуг	39	100548

Додаток Б
Обсяги реалізованої продукції малим і середнім підприємництвом
у 2022 році

Таблиця Б.1 – Обсяги реалізованої продукції МСП в Україні на 2022 році
(млн грн)

Галузі	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва
Сільське, лісове та рибне господарство	238158,7	190597,5
Промисловість	1094833,4	230122,1
Будівництво
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1134205,8	804784,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	149033,7	107268,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	...	28397,6
Інформація та телекомунікації	55567,7	118635,1
Фінансова та страхова діяльність	45797,7	21963,9
Операції з нерухомим майном
Професійна, наукова та технічна діяльність	...	86929,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	...	43390,8
Освіта
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	12412,5	9113,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
Надання інших видів послуг